

NYKŠTUKAS POLITIKAS

Sofija TYZENHAUZAITĖ

Istorinis romanas

(Tęsinys. Pradžia el. žurnalo „Žemaičių žemė“
2023 m. Nr. 7–13, 2024 m. Nr. 1)

XXVI skyrius

Nykštuką, atvykusį į nuošalią Lomžos pilį, tamsiame kieme pasitiko šunų, išlindusių iš šunidės ir niūriai skimbčiojančių grandinėmis, skalijimas, puikiai tinkantis tai liūdnei vietai. Krasovskis perėjo per tuščią vestibulį, kuriame girdėjo tik metodišką ir lėtą didelio laikrodžio iš juodmedžio, o gal iš juodo ažuolo tiksėjimą. Jis buvo puoštas inkrustacijomis ir labai meniška medine didele gegute, kuri skaičiavo valandas. Nykštukui einant pro šalį ji staugia išlindo iš laikrodžio ir tris kartus pakartojo savo įprastą *kū-kū*, nuostabiai pamėgdžiodama paukštį. Ciferblate matėsi lotyniški žodžiai „Hora, dies et vita fugit, manet unica virtus“.

Nykštukas pateko į prieškambarį, kur buvo kele-

tas haidukų ir tarnų, daugelis jų dar gedėjo. Jie vilkėjo menkus drabužius, vieni žaidė kortomis lenkiškus žaidimus, kiti šaškėmis, o du ar trys jų draugai, aiškiai praleidę naktį smuklėje ir dabar patekę į palaimintą Morfėjaus globą, knarkė, išsitiesę ant suolų prie krosnies. Jų gigantiškas dydis leido spėti, kad sunkiausiu metų laiku jiems teks kovoti su rimitu priešu.

Nykštuko pasirodymas nepadarė jokio įspūdžio ir nesužadino smalsumo, nes Lenkijoje tokie žmonės problemų nesukeldavo.

– Ar ponas dvaro didysis maršalka yra? – pasiteiravo nykštukas jaunųjų pažų, kurie laiką leido gliaudydami riešutus.

– Jis išvyko į medžioklę, – atsiliepė vienas jų.

– O ponas didysis medžioklis taip pat? – neatlyžo nykštukas.

– Ponas didysis medžioklis žaidžia marjažą su tėvu kapelionu.

– O tarp judviejų stovi didelis ąsotis alaus suvilgyti gerklei, – nusijuokęs įsiterpė dar vienas pažas.

– Tai kas palydės mane pas jos karališkąją aukštybę?

– Ak, jei neturite kitų rūpesčių, o tik tą vieną, tai galite užėti nevaržomas. Dabar audiencijų ir priėmimų valandos, nors pas ją niekas niekada neužsuka, – paaiškino jaunesni pažai juokdamiesi ir rodydami nykštukui duris, vedančias į infantės apartamentus.

Erdvaus salono, išmušto geltonu, šiek tiek išblukusiu damasku, trys langai, arba tiksliau įstiklintos durys vedė į terasą, kurioje matėsi princesės Onos inicialai, tarp girliandos iš buksmedžio sudėlioti iš spalvoto smėlio ir akmenukų – vietinio sodininko kantrybės ir genialumo šedevras, keliantis visų apylinkės smalsuolių susižavėjimą. Tame salone paausotame krėsle, išmuštame aviečių spalvos aksomu su išsiuvinėtais jos karališkosios šeimos herbais, sėdėjo infantė.

Princesė, kaip labai teisingai pastebėjo Balani, jau buvo išaugusi iš vyrus žavinčio amžiaus. Brandaus amžiaus, negausiai gamtos apdovanota infantė buvo nepatikli ir nedrąsi, pridėkime dar ir dviprasmišką jos padėtį. Princesė negalėjo pati tvarkyti savo likimo, turėjo sulaukti vyro, kurį jai išrinktų tauta, nes su ja susietas princesės likimas. Nereikia stebėtis, kad gražiausi jos gyvenimo metai prabėgo abejingai stebint, kas vyksta aplink, valdant broliui, labiau linkusiam tenkinti savo polinkius ar net dažnai nusikalstamus

(Nukelta į 56 p.)

pomėgius, o ne rūpintis sesers laime. Princesė Ona ir nekantraudama, ir sunerimusi laukė įsimintinos akimirkos, kai išsispręs tėvynės ir jos pačios likimai, nes princas, laimėsiantis tautos balsus, bus skirtas jai į vyrus. Kartu su Lenkijos karūna jis gaus ir infantės ranką.

Vis dėlto melancholija ir švelnumas įspaudė ir kažin ką įdomaus išblyškusiame, apsiblaususiame, niekuo neįsidėmėtina Onos veide. Grožiu visuomet žavimasi nepaisant visuomeninės padėties, tad kiekvienas, išvydęs princesę Oną, jautėsi privalantis atsilyginti jai pagarbos mokesčiu ir ją paslapčia užjausti ar netgi branginti. Ji nebuvo laiminga, tačiau tikrai buvo verta laimės.

Ją puošė dorybės: nepaprastas pamaldumas, kantrybė, nuolankumas. Savo atsidavimą ji ne kartą įrodė dar gyvam Žygimantui Augustui, pakludama brolio valiai, kai jis iš išskaičiavimo atmetė ne vieną planą, turėjusį sutvarkyti jos gyvenimą. Ji buvo kilni, ir ta savybė buvo įgimta visiems jos karališkos šeimos nariams. Už visa tai lenkai Oną mylėjo. Tačiau aplinkybės susiklostė taip, kad jos tėvynę sukrėtė politiniai neramumai, ir Ona pasijuto apleista, pamiršta liūdnoje pilyje – jai skirtoje buveinėje, iš kurios ji neturėjo teisės išvykti, kol nesibaigs tarpuvaldis. Protestantai žinojo, jog ši princesė gerbia savo tėvų tikėjimą ir yra prie jo prisirišusi, tad turėjo pagrindą bijoti, kad jos dorumas, kilmė gali pelnyti jai daugumos tikrų patriotų balsus, todėl prastūmė Seime savo planams palankų sprendimą.

Tarp kandidatų į Lenkijos sostą infantė ypač išskyrė erchercogą Ernestą, kuris per moteriškąją liniją buvo susijęs su jos dvaru, ir, beje, išpažino tą patį tikėjimą. Ji manė jį esant labiausiai vertą jos ir tėvynės dėmesio.

Išgirdę apie princesės Onos palankumą erchercogui Ernestui, austrų pasiuntiniai panoro išreikšti pagarbą infantei ir įsitikinti, kad ji tikrai parems jų pastangas. Žinome, kokias pastangas dėjo tautos atstovai, prieštaraujantys tam sumanymui, ir kokia įžeista ir nepatenkinta pasijuto infantė dėl tokio savavališko sprendimo, atėmusio iš jos deramą jos rangui pagarbą, nors gal ta pagarba ne tiek glostė jos savimeilę, kiek skatino slaptą ilgai nieko gero nepatyrusios širdies viltį.

Segėdama juodo aksomo sijoną, puoštą šermuonėlio kailiu, ir lenkiškos mados palaidinę, apvedžiotą sabalų kailiukais, su prakirptomis rankovėmis, ant

galvos užsidėjusi tokią pat aksominę kepuraitę, puoštą tokiais pat kailiukais, su garnio plunksnų egrete, vienintelis papuošalas – granatų karoliai, infantė susidomėjusi stebėjo iškviestą jaunąjį Balani. Elegantiškasis jaunuolis šiandien švytėjo iš meilės ir laimės.

Atsisėdęs prie to paties stalo, į kurį buvo pasirėmusi infantė, nepriekaištingų manierų, kurias dar labiau pabrėžė puikus kostiumas, madingas to meto Prancūzijos dvare, ilgais garbanotais plaukais, krinčiais ant gofruotos apykaklės, kilnių taisyklingų bruožų, ispaniško stiliaus apsiaustu, gana trumpu, kad matytųsi gražios viena ant kitos užkeltos kojos, plunksnomis puoštą skrybėlę pasidėjęs šalia, Balani rankose laikė auksinį pieštuką, o jo jausmingos akys žvilgčiojo tai į popierių, kuriame piešė, tai į žavingą objektą, kuris galėtų būti puikus modelis.

Vanda, atsirėmusi į infantės krėslo atkalnę, galvą palenkusi prie princesės peties, šiek tiek ištiesusi kaklą ir vos vos prasižiojusi, susidomėjusi stebėjo, ką piešia Balani. Žavingame veidelyje, mėlynose labai švelniosiose akyse atsispindėjo naivus smalsumas, malonumas stebėti. Jos veidelį galima būtų palyginti su aušros spindulių apšviesta ką tik išsiskleidusia balta rože.

Dvi šviesios kasos krito abipus skaisčios kaktos, prie plaukų jas prilaukė brangakmeniais puoštas kaspinas. Vilkėjo kiniško šilko skaisčiai purpurinę palaidinę su prakirptomis plevėsuojančiomis rankovėmis, iki kelių krentančiomis ant balto muaro suknelės, apvedžiotos jūrinės ūdros kailiuku. Jos liekną gracingą liemenį juosė auksinė perlais puošta grandinė. Štai kaip tą dieną buvo pasipuošusi Vanda.

Ponios Ljetar ir Balani komplimentai neperdėjo jos grožio. Vanda labiausiai traukė ne savo taisyklingais bruožais ar veidelio skaistumu. Yra daug gražių moterų, jos žavios, bet nė viena nėra tokia paprasta, jaudinanti, natūrali. Nė vienos balsas nebuvo toks ilgesingas ir švelnus, pasiekiantis širdį, ir nė vienos veidas neatspindėjo sielos paslapčių. Jos manieras buvo meilios ir patrauklios, o tai būdinga šiaurės šalių moterims, ypač lenkėms. Gyvas protas neleido jai paskęsti kasdienybėje. Vanda buvo pakankamai išsilavinusi, gerai kalbėjo keliomis kalbomis, tačiau visą laiką gyveno kaime visiškai vieniša ir nepažino pasaulio, o vyrus apskritai vertino klausydamasi klaidingų romantiškų ponios Ljetar išvedžiojimų. Toji moteris buvo sentimentali, linkusi perdėti, bet sugėbėjo daryti įtaką, užkariauti judrios ir jautrios mer-

ginos pasitikėjimą. Beje, ji atstojo jai motiną. Vanda karštai ją mylėjo, visiškai ja pasitikėjo, manė, kad tai jos pareiga, nes ji visada klausė prigimtinio širdies šauksmo. Ji mylėjo ir gerbė tėvą, deja, seniūnas Odolinskis domėjosi tik turto kaupimu ir gyveno tokį gyvenimą, kad neišvengiamai turėjo atstumti nuo savęs dukrą, už kurios brandą ir dorovę buvo atsakingas, tad negalėjo įkvėpti jai visiškos pagarbos ir reikalauti atsidavimo, glostančio širdį auklėtojams.

Ponia Ljetar taip pat prisijungė prie infantės būrelio. Buvo akivaizdu, kad visą dėmesį ji sutelkė į jaunąją mokinę ir jaunąjį tėvynainį. Įvertinusi jų tikrus, o gal įsivaizduojamus jausmus, ji brandino būsimo romano planą, nelabai nerimaudama dėl galimai kilsiančių kliūčių.

Iš visų, tuo metu susirinkusių pas infantę, dėtų išskirti jaunąjį kaštelioną Joną Romualdą Tenčinskį, Balani draugą, tolimą Vandos motinos giminaitį ta pačia pavarde. Jis būtų buvęs Vandos motinos paveldėtojas, jei ji nebūtų susilaukusi palikuonių. Pagaliau seniūnas Odolinskis pageidavo ir net buvo numatęs, kad jis taptų jo žentu – Vandos vyru. Vanda nesipriešino tokiai partijai, ji buvo priimtina visais atžvilgiais. Vanda pažinojo Romualdą nuo vaikystės, nes dažnai su juo žaisdavo. Jai patiko linksmas ir atviras jo charakteris. Ji manė, ir ne be pagrindo, kad niekas geriau už jos giminaitį Romualdą nesugeba joti žirgu ar vadovauti medžioklei bei organizuoti karnavalines išvykas rogemis. Pati ponia Ljetar, nors visada linkusi prieštarauti seniūno sumanymams, nesugalvojo nieko, kas galėtų kliudyti numatomoms vedyboms. „Nebent, – dūšaudavo įbedusi akis į dangų, – Romualdas jos karštai nemylėtų ir todėl nebūtų vertas Vandos.“ O Romualdas, nors ir nebuvo panašus į romano herojų, atrodė atviras ir malonus. Nebuvo gražuolis, bet mielas, tryško sveikata ir jaunyste. Jo dantys buvo gražūs ir jis mokėjo kvatoti iš visos širdies. Tačiau jo pokštai kėlė nerimą poniai Ljetar, šiek tiek dramatinizuojančiai meilę.

Romualdas žinojo apie seniūno Odolinskio sumanymą savo atžvilgiu, apie mielą pačios Vandos palankumą, tad nesijaudino dėl meilės, jausmai jam tikrai nekėlė nerimo ir nedrumstė ramybės. Jo nesutrikdė ir tai, kad Balani Lomžoje buvo palankiai sutiktas. Jo širdis buvo pernelyg kilni, kad imtų pavydėti draugui sėkmės. Bet, pamatęs, kad Balani vi-

siškai užvaldė pilies damų dėmesį, pajuto slaptą apmaudą, kurio gal ir nenorėjo pripažinti, tad paliko infantę apsupusį būrelį prie stalo, kur Vanda nuleido akių nuo Balani. Jis nuėjo prie staklių, prie kurių dirbo Regina ir kelios infantės palydos moterys, ir smaginosi šaipydamasis iš ponios Ljetar. Ji vienintelė užsitraukė jo nemalonę, nes mėgavosi netikėta jaunojo tėvynainio sėkme prieš būsimąjį seniūno Odolinskio žentą. Merginos nemėgo ponios Ljetar, nes įtarė, kad ji papasakoja infantei apie visas jų išdaigas, tad džiūgavo klausydamosi Romualdo pašaipų, ypač kai jis ją vadindavo *stara Papuga*, tai reiškia sena papūga, ir įsikniaubdavo į stakles stengdamosi užgniaužti juoką...

Du ar trys senyvo amžiaus ponai, tarnaujantys infantės dvare, tipiškos gobelenuose vaizduojamos figūros, snūduriavo kambario kampe, nuleidę galvas ant krūtinių, o rankas užsikišę už puošnių juostų, prilikančių jų apvalainus pilvukus. Kaip tik tuo metu nykštukas praskleidė duris dengiančią užuolaidą ir pirštų galais įėjo vidun. Jį išvydusi infantė šūktelėjo:

– Ak, štai Krasovskis, jis atvyksta pačiu laiku. Sveiki atvykę, gal pasakysite, ar Anžu kunigaikščio portretas panašus į jį.

Balani skubiai pakilo, ketindamas paspausti nykštukui ranką, nes šį kartą nenorėjo užsitraukti jo rūstybės paimdamas savo glėbin.

Nykštukas priėjo prie infantės ir pagarbiai pabučiavo princesės suknelės palanką.

– Iš pradžių norėčiau, kad man būtų leista, – prabilo, – pareikšti pagarbą būsimai Lenkijos karalingai žvilgtelėjo į Vandą.

– Tačiau šiame veide, – nerimo infantė, – yra kažkas labai švelnaus ir patrauklaus!

– Koks talentas! – šūktelėjo Vanda, savo ruožtu užmetusi akį į piešinį.

Nesunku suvokti, kad tas žodis neprasprūdo pro ausis laimingajam Balani, nes netiesiogiai ir buvo jam skirtas. Nugirdo ir Romualdas, tuo metu ėjęs pasižiūrėti portreto, ir žengtelėjo kelis žingsnius atgal.

– Kaštelione Tenčinski, – kreipėsi į jį infantė, – ar nenorite išvysti, kaip atrodo būsimasis Lenkijos karalius?

– Šiuo metu jį labiau domina panelių šnekos, – sumurmėjo ponia Ljetar.

– Stara Papuga! – pakartojo Romualdas, šią aki-

(Nukelta į 58 p.)

mirką itin nepalankiai vertinantis bet ką, kas susiję su Prancūzija.

Užmetęs akį į jam rodomą popierių, pasitenkino tokia pastaba:

– Jo veidas moteriškas.

– Nereikia spręsti apie žmones iš jų veido išraiškos, – paprieštaravo nykštukas, – o jei norite žvalaus ir kovingo karaliaus, pažadu – su juo rūpesčių toje srityje pakaks. Henrikas d' Anžu tai jau įrodė.

Baloni nustebeęs žvilgtelėjo į kaštelioną, nes pastarasis visada pritardavo karščiausiems princų šalininkams.

– Krasovski, – kreipėsi Ona į nykštuką, – noriu pasikalbėti su jumis be liudininkų. Prašau eiti su manimi.

Tai tarusi infantė atsistojo ir perėjo į gretimą kambarį. Nykštukas nuskubėjo iš paskos. Tas žmogeliukas džiūgavo, kad bus patenkinta jo tuštybė ir įrodyta jo svarba.

Dviejų garsių princesių, viena jų buvo karalienė, o kita netrukus turėjo ja tapti, patikėtinio, tėvynės likimo kūrėjo ir agento, taip pagirkime mūsų nykštuką politiką, savimeilės priepuoliai ir svaigulys, natūraliai kylantys sulaukus dvaro malonių, nesudrumsdavo proto tiek, kad jis pamirštų pagrindinį tikslą, dėl kurio dėjo pastangas – savo tėvynės laimės ir šlovės.

Jis tylėdamas laukė, kol infantė jį prakalbins.

Princesė pasisukiojo kambaryje, kad nuvytų ar bent jau išsklaidytų nerimą dėl būsimo pašnekėsio.

– Mano mielas Krasovski, – pagaliau prakalbo vis dar lėtai vaikštinėdama, kai nykštukas nenuleido nuo jos protingų ir smalsių akučių. – Mano mielas Krasovski, jūs žinote, kad aš esu asmeniškai labai susirūpinusi, koks bus tautos pasirinkimas. Mano gražiausi metai prabėgo bliūkstant tušties planams, chimeriškomis viltims, kartais be reikalo apgailestaujant. Dabar artėja metas, kai mano likimas bus nuspręstas visiems laikams, bet ar jis atitiks mano norus? Tikrai neraudonuosiu išsakydama savo jausmus ištikimam savo šeimos tarnui, tikram ir geram piliečiui. Tarp visų princų, kurie trokšta Lenkijos sosto ir mano rankos, Henrikas d' Anžu yra vienintelis, kuriam linkėčiau visokeriopos sėkmės.

– O kodėl, ponias, – paprieštaravo nykštukas, – jūs turėtumėte rausti dėl to, kad renkatės tokį puikų princą? Jūs demonstruojate įžvalgumą, kuris visada išskyrė jūsų karališkąją aukštybę. Henrikas de Valua

iš tikrųjų yra vienintelis princas, galintis tinkamai išpildyti jūsų ir tautos viltis.

Tada Krasovskis entuziastingai, kaip buvo įpratęs kalbėti apie Henriką, puolė jį liaupsinti, o infantė mielai jo klausėsi. Išgyrė jo drąsą, dosnumą, tokį švelnų būdą, kad tobulesnio nė nesurasi, ir pridūrė, kad jam gal tik šiek tiek trūksta energijos.

– Tačiau jūsų išskirtinė patirtis paveiks jo protą ir apsaugos jį nuo klaidų, galinčių kilti dėl silpno charakterio, kuris dažnai gerumą paverčia silpnumu. Jūs būsite princui draugė, apsišvietusi vadovė, pagaliau jo pirmoji patarėja. Jūs, ponias, bendraudama su princu sugebėsite su savo lyčiai būdingu apsukrumu pasinaudoti privalumais ir patirtimi (nykštukas galantiškai pavartojo tą žodį užuot priminęs princesės metus, o tai nebūtų buvę jai malonu) ir žiniomis, kurių jūs tikrai turėjote įgyti apie karalystės tvarkymo reikalus. Neužtenka būti Henriko žmona ir karūnuota karaliene. Jūs valdysite, ponias, valdysite kartu su juo ir per jį.

– Puikus penas mano ambicijoms, jei aš jų turėjau, – atsakė šyptelėjusi princesė. – Gal galite man pasakyti, ar Anžu kunigaikštis atsižvelgs ir į Respublikos planus dėl vedybų?

– Galiu jus patikinti, ponias, – į princesės klausimą atsakė nykštukas, – kad iki šiol jis nekūrė jokių vedybinių planų, nes princas dar labai jaunas.

– Ak, taip, – atsiduso princesė, – jis toks jaunas. Pernelyg jaunas.

– Bet, ponias, tai ne trūkumas.

– Jam tai ne trūkumas, bet man nelaimė.

Nykštukas patylėjo. Tai buvo politiko tyła, nes jis bijojo pasirodyti neišmintingas, kvailai atsakęs. Klausimas labai delikatus!

Infantė vėl prakalbo:

– Jūs sakote, kad jo ranka laisva, bet ar laisva širdis?

Tą akimirką nykštukas prisiminė gražiąją princesę de Kondi, bet nutarė, kad nedera minėti jos vardo infantei.

– Jūs žinote, ponias, – atsakė, – kad princas sugeba valdyti savo jausmus.

Paskui pagalvojo: „Tos moterys priėdusios velnių, kad ir kokios būtų padėties, kokio amžiaus, be meilės apsieiti negali.“

Infantė, lyg atspėjusi jo mintis, prakalbo:

– Puikiai suvokiu, kad negaliu tikėtis iš princų

tokių pat jausmų, kokius jam jaučiu aš. Bet gal galiu bent tikėtis, kad jis nematys manyje kitos moters?

Vargšas nykštukas niekaip nesugalvojo, ką derėtų atsakyti. Pagaliau jam padėjo politikos patirtis. Jis paskubėjo paaiškinti princesei, kokių priemonių derėtų imtis siekiant padėti Valanso vyskupui derėtis ir paskatinti katalikų partiją paremti Anžu kuni- gaikščio kandidatūrą.

Princesė pažadėjo dėti visas pastangas, suderina- mas su jos padėjimu ir lytimi. Ji sutiko parašyti kardinolui Komandoniui ir išdėstyti jam savo slap- tą pageidavimą ir norą išvysti savo tėvų karūną ant karališkos Henriko de Valua galvos.

Po pokalbio Krasovskis sugrįžo į salę, kur rado paliktą kompaniją. Balani ir ponia Ljetar vienu metu puolė prie jo aiškindami, kad nori su juo pasikalbėti.

Ponia Ljetar pasilenkusi nustvėrė nykštuko ran- kutę ir triumfuodama šūktelėjo:

– Ponioms pirmenybė.

Ji skubiai nusitempė nykštuką, tą akimirką pa- našų į mažą nenaudėlį, kurį nori nuplakti jo auklė.

Vanda šaipėsi iš jo, o Romualdas gūžčiojo pe- čiais ir labai tyliai kartojo pamėgtus žodžius.

Įsitempusi į kambarį, ponia Ljetar pasodino už- dususį nykštuką ir tiesiai šviesiai pradėjo:

– Žinau, mano mielas pone Krasovski, kad esate pono Balani draugas ir padarėte jam didelių paslaugų. Pažįstate tą jaunuolį, žinote jo būdą ir nesate abejingas jo likimui, tad tikiuosi, nenustebsite, kad aš, jo tėvy- nainė, tikrai nesu abejinga jam. Jūs žinote, kokiomis aplinkybėmis su juo susipažinome. Aš jam skolinga už savo brangiosios Vandos gyvybę, bet jaučiu, kad pamėgčiau jį dar labiau ne iš pareigos. Drįstu sakyti, kad pamilau jį motinos meile. Jis priminė man gimtąją šalį. Prisiminimai žiaurūs, tačiau kartu ir šiek tiek mie- li, nes susiję su mano jaunyste, o tai metas, kai tikimasi, kai pasitikint mėgaujamasi gyvenimu. Kartais tenka apgailestauti dėl neišsipildžiusių svajonių, nors jos ir buvo apgaulingos... Ak, mano mielas krašte, mano brangioji Prancūzija, prisimenu, kiek ašarų ten išlieta.

Ir ponia Ljetar pakėlė prie akių nosinaitę.

Kol ji karščiovosi, nykštukas muistėsi kėdėje ir mąstė: „Tai užkeikimas, būtinai turiu tapti visų šios pilies moterų romantiškų vaizdinių auka. Pir- miausia infantės!“

Šiek tiek susitvardžiusi ponia Ljetar tęsė:

– Jūs žinote, kokie jausmai ir aistra kamuoja Ba-

lani dėl Vandos. Man malonu matyti, kad kiekvieną dieną jautri Vandos širdis vis labiau linksta prie jo. Jie sutverti vienas kitam. Reikia papildyti gamtos, kuri juos sutvėrė mylėti vienas kitą ir būti kartu, sumany- mą ir neleisti užgesti tų jaunų nekaltų širdžių lieps- nai. Taip, pone, neabejokite, jų sąjunga numatyta danguje. Man sunku kalbant apie juos užsiminti apie materialias, žemiškas problemas, bet turiu tai padary- ti. Neturiu Vandai tokios įtakos kaip motina. Jei tu- rėčiau, netektų galvoti apie titulus, kilmę, turtus vyro, kuriam norėčiau patikėti jos likimą ir kurio vienintelė vertybė būtų jo siela. Bet, pone, nelaimei, turime rei- kalą su žmogumi, neatsikračiusiu prietarų, užvaldytu nepasotintu troškimo turtų ir garsėjančiu puikyste, trumpai, Vandos tėvu. Reikia jam įteigti, kad Balani asmenyje jis ras tokius pat privalumus, dėl kurių pa- geidauja matyti savo žentu kaštelioną Romualdą.

– Ką jūs man pasakojate? – šūktelėjo Krasovs- kis. – Nieko negirdėjau apie tokius vedybų planus.

– Tai kliūtis, sutinku, – šaltai atsakė ponia Lje- tar, – ir tik aš galiu ją pašalinti... ir pašalinsiu.

Paskutinius žodžius ji ištarė labai patetiškai ir karštai, jos didelės juodos akys spindėjo tokia ant- gamtiška šviesa, kad tą akimirką galėjai ją palaiky- ti Kumų sibile, vartančia likimo knygą, arba žyne, kviečiančia Samuelio šmėklą.

Nykštukas keletą minučių nepaleido jos iš akių ir stebėdamasis, ir šiek tiek pašaipiai.

– Neabejoju, ponia, dėl gerojo seniūno nuo- lankumo ir paklusnumo, bet ar jūs įsitikinusi, kad Vanda nėra labiau linkusi paklusti tėvo valiai.

– Būdama paklusni, galbūt.

– O dėl savo polinkių?

Ponia Ljetar gūžtelėjo pečiais ir užjaučiamai nu- sišypsojo.

– Kaip jūs galite įtarti, kad mano auklėta Vanda galėtų parodyti prastą skonį ir teiktų pirmenybę Ro- mualdui, nesuvokdama, kad jos giminaitį daug kartų pranoksta Balani? Ji, be abejo, rodė ir dar teberodo didelį prielankumą Romualdui, nes gerumas yra jos antroji prigimtis, bet, patikėkite manimi, ji puikiai sugeba juos abu teisingai įvertinti. Pakanka išvysti tuos jaunuolius kartu ir tada nesunku kiekvienam paskirti jam deramą vietą. Pažvelkite į Balani, vilkintį aristokrato vertais drabužiais, puikiai pabrėžiančiais grakščias jo kūno formas, kuriomis jį teikėsi apdova- noti gamta, kokios puikios jo manieros ir riteriškas
(Nukelta į 60 p.)

galantiškumas, kokia protinga jo kalba, ji rimta ir tuo pat metu jausminga. Koks jis talentingas ir nuolat tai įrodo, vienu genialiu pieštuko štrichu jis atgaivina šaltą popierių ir jame ima ryškėti mylimas žmogus. Dėl Romualdo. Nekalbėsiu apie jo išvaizdą nei apie jo drabužius, ar jie būtų gražūs, ar ne, tai jo šalies drabužiai. Jis nekaltas, jei tas drabužis siekia žemiau kelių ir paslepia dalį liemens, o nuolat avimi ilgaauliais batai deformuoja kojas ir nuskusti plaukai pernelyg atidengia kaklą. Vis mąstau, kokie jo privalumai gali varžytis su Balani ir sukelti tokios kaip Vanda merginos širdyje švelnų jausmą, vadinamą meile. Ką jis sugeba? Moka lotyniškai, bet ši kalba lenkams yra antra gimtoji. Ką dar? Rėkauti seimuose, nuvaryti tris arba keturis žirgus per medžioklę ir salonuose stuksenti kaustytais batais šokant mazurką. Turite pripažinti, kad tai nelabai patrauklu.

– Taip. Jūs samprotaujate, nepykite už pastabą, kaip prancūzė. Balani neturi geresnio draugo už mane ir niekas neįvertins jo savybių ir nuopelnų geriau nei aš. Bet jūs neteisinga kaštelionui Tenčynskiui, tad imsiuosi jį ginti. Visi man kalbėjo, kad Romualdas puikios reputacijos ir labai drąsus.

– Taip, visada, kilus menkiausiam ginčui, pasirodęs traukti kardą.

– Tikrai ne, jis pasižymėjo paskutinėse kampanijose.

– Ką gi, tebūnie, jis drąsus, bet ar ne visi lenkai tokie? Beje.

– Kalbama, kad jis labai garbingas, nuoširdus, žavi savo linksmumu.

– Jis nuolat šaiposi.

– O dėl jo išvaizdos vilkint tuos drabužius, kuriuos jūs menkinate, tai jie man atrodo puošnesni, iškilmingesni ir santūresni nei jūsų siauri prancūziškos mados rūbai. Manau, kad gražiai sudėtas, karingos laikysenos, atviro veido Romualdas apskritai yra labai gražus vyriškis.

– Visa tai gali būti tiesa, – paprieštaravo ponia Ljetar, purtydama galvą, – bet jis nemylėi Vandos.

– Iš ko sprendžiate?

– Jis domisi visomis moterimis. Tas, kuris myli visas, nemylėi nė vienos. Be to, įžvelgiu kai kuriuos blogus papročius. Jų pavyzdys yra seniūnas Odolinskis. Tokie papročiai būdingi Lenkijoje. Taip, taip, jūsų privačiame gyvenime yra rytams būdingų papročių.

– Ponia, nemaniau, kad jūs tokia griežta.

Po tokios pastabos paprastai labai blyškūs

ponios Ljetar skruostai lengvai nuraudo.

– Užbaikime šią kalbą, – tarė ji, – grįžkime prie įdomesnio klausimo, kurį jau primiršau. Prisimenu, pone, kad prašiau jūsų ši bei tą papasakoti apie mano jaunąjį tėvynainį. Kai klausinėju jo paties, atsakymai buvo neaiškūs, jis išsisukinėjo. Aiškino, kad niekada nežinojo, kas jo tėvai, ir neturi supratimo, kur jie dabar. Gal galite, pone, patenkinti, neskysiu, kad mano smalsumą, bet susidomėjimą jūsų jaunuoju draugu siekiant užtikrinti jam laimę?

Pasijutęs savo vietoje, sužavėtas, kad gali atskleisti didelę paslaptį, o tai gali būti būtina ir naudinga, nykštukas, paslaptینگai apsidairęs aplink, ar niekas jų negirdi, pasistiebė iki ponios Ljetar ausies, toji paslaugiai palinko, ir pusbalsiu tarė:

– Jis – nesantuokinis sūnus...

Tai išgirdusi ponia Ljetar staiga atšlijo. Lyg jai prie ausies būtų prispaudę karštą geležį.

– Karaliaus Henriko II.

Iš ponios Ljetar krūtinės išsiveržė atodūsis. Nuleidusi akis, susikaupusi ji klausėsi nykštuko, o tasai ėmė jai pasakoti apie Balani gimimą, remdamasis Monliuko suteikta melaginga informacija, nes vyskupas norėjo išvengti įtarinėjimų.

– Kodėl, – teiravosi ponia Ljetar, – Balani nebuvo pripažintas?

– Dėl labai karštos Henriko meilės Valantinai kunigaikštienai Dianai de Puatjė. Tai buvo išpuikusi, pavydi ir aršaus būdo moteris. Ji neleido jam pripažinti sūnaus, kurio jis susilaukė su kita meiluže. Karalius Dianai jautė simpatiją, kokios niekada nerodė žmonai karalienei Kotrynai. Mirdamas jis priminė apie tą vaiką Monliukui, kuris labai rūpinosi juo. Yra daug vilčių, kad pagaliau bus įvertinti Balani lūkesčiai (įrodymas gali būti dvaro jam rodomas pasitikėjimas), ir tas įdomus jaunuolis netrukus užims jam deramą vietą už Anžu kunigaikščiui suteiktas paslaugas.

– Ak, – tarė ponia Ljetar, – tikiu tuo, ką jūs man pasakojate. Jo asmenybės kilnumas liudija aukštą kilmę.

Nykštukas klastingai nusišypsojo ir pridūrė:

– Jis atrodo lyg karaliaus sūnus.

– Aš jums labai skolinga, pone, – vėl prakalbo ponia Ljetar, – ir jūsų atskleista paslaptis paguodė mano sielą. Bet gal leisite tai papasakoti mano mielai Vandai ir jos tėvui. Labai svarbu, kad apie tai

išgirstų seniūnas. Jis niekada nesutiks ištekinti savo dukros už abejotinos kilmės vyro, tad turiu jį įtikinti, kad aukšta Balani kilmė bus tikrai pripažinta.

– Taip, bet būkite išmintinga, diskretiška, nes pats Balani nežino visko, ką jums atskleidžiau, tai viena didžiausių jo gyvenimo širdgėlių. Monliukas niekada nepasitikėjo jo aukšta kilme ir niekada nedovanotų man, kad atskleidžiau valstybės paslaptis. Bet juk aš taip pasiūgiau tik dėl savo draugo interesų.

– Tai jūs drįsote nieko nepasakoti Balani apie jo dalią?

– Iki šios dienos neradau tinkamo momento patikėti jam tą paslaptį, nes pats ją sužinojau tik prieš Balani išvykstant į Lenkiją, o tuo metu ta paslaptis nebuvo jam tiek svarbi kaip šiandien. Reikia valdytis, ponja, viskas priklauso nuo aplinkybių.

– Tai jūs tikite, jog jis bus legitimizuotas?

– Ar aš tikiu? Panaudosiu visą savo įtaką, kurią turiu Anžu kunigaikščiui, kad sudominčiau jį tomis vedybomis. Neabejoju, kad man pavyks uždėti Lenkijos karūną ant jo galvos, ir tai bus vienintelis atlygis, kurio prašysiu iš savo karaliaus.

– Gerasis ir kilnūsias Krasovski, – dėkojo ašarodama ponja Ljetar, – jūs retas, arba tiksliau vienintelis toks žmogus.

Nykštukas paliko džiūgaujančią poniją Ljetar ir nuėjo ieškoti Balani. Nuo tos akimirkos, kai jis atvyko į Lomžą, jie neturėjo nė sekundės pasikalbėti su Balani be liudininkų. Manė surasiąs jį audiencijų salėje, bet pažų kambaryje jam pranešė, kad Balani ir kaštelionas išėjo kartu nepatenkinti ir įniršę.

XXVII skyrius

Manau, pats laikas sugrįžti pas Monliuką. Tas svarbus žmogus, kaip pats sakė, laikinai apsistojo pas seną gerą bajorą. Šis jam demonstravo tokį palaimintai paprastą vaišingumą, koku galėjo didžiuotis tik patriarchai. Šuanenas atgabeno pasiuntiniui Seimo atsakymą. Sužavėtas palankaus nusistatymo, džiaugdamasis, kad jo išmintingas kreipimasis į tautos atstovus turėjo tinkamą poveikį, Monliukas jau ėmė galvoti pasinaudoti suteiktu jam leidimu ir keliauti į Varšuvą. Kartu atkeliavo ir Balani laiškas, kuriame šis pranešė apsistojęs infantės pilyje, ir dar vienas nykštuko, kuris papasakojo apie Balani meilę, manydamas, kad šis nuotykis gali sietis su politika. Vos vos šyptelėjęs Monliukas jį

numetė šalin. „Vaikiškumas, – pagalvojo, – atpažįstu nykštuką ir jo karališkąją globėją Kotryną de Mediči. Tai ji jį išmokė vertinti meilę kaip vieną galingiausių politikos spyruoklių. Beje, – mąstė Monliukas, – manau, kad Balani ir toliau galėtų viešėti pas infantę. Nelabai aišku, ką jis ten myli, bet man tikrai nedera veltis į šį reikalą.“

Sėdėdamas prie lango Monliukas peržiūrinėjo laiškus, juos analizuodamas, tik staiga išgirdo žirgų ir lenkiškų ekipažų sukeltą triukšmą. Į kiemą išuoliavo keli ant nuostabių, prakaitu apsiplusių, puošniomis gūniomis dengtų žirgų sėdintys raiteiliai, kurių išvaizda ir gausūs palydovai liudijo aukštą kilmę. Kol Monliukas gėrėjosi azijietiška prabanga, kuria dažniausiai puikavosi kilmingi lenkai, Sobockis ir jo sūnūs pasitiko svečius ir, nusilenkę iki žemės, pasveikino juos. Jiems atsakė lyg broliams, vis dėlto pasveikinimas buvo atsainokas, demonstravo viršenybę, o ne respublikonišką lygybę. Monliukas nė kiek neabejojo, kad jis ir yra tikrasis garbingo vizito subjektas, kai Sobockis plačiai atvėrė duris ir, pasikvietęs vidun vieną po kito, pristatė jam kilminguosius svečius: Kujavijos vyskupą, Seradzo vaivadą, Sandomiro vaivadą ir Belco seniūną Joną Zamoiskį. Maloniai nustebinatas tokio garbingo vizito, Valanso vyskupas nuskubėjo pasitikti lenkų magnatų, ketindamas, kaip buvo įpratęs, net menkiausia proga kilnia ir grakščia kalba jiems padėkoti, bet nustebo išvydęs rūškanus didikų veidus ir staiga nutilo. Pasikeitus planams juos tik pasveikino ir laukė, kol jį prakalbina.

Kujavijos vyskupas, garsėjantis savo iškalba ir noriai demonstruojantis oratorinį meną, jau ketino prabilti, bet Sandomiro vaivada, ugingasis Sbovovskis jam neleido pradėti.

– Gana komplimentų, – ėmė rėkti, – jie nedera mūsų būdo žmonėms ir mūsų tautai, tegul meilikauja ir veidmainiauja kraujo ištroškusių princų, sugebančių tik įsakinėti žudyti, tarnai. Nėra ko apsimetinėti. Šamokslas atskleistas, žudynės įvyko. Nužudytų mūsų nelaimingų brolių protestantų, tapusių pačių barbariškiausių prietarų aukomis, kraujas šaukiasi mūsų keršto. Didis Dieve! Ir vienam tų princų, tikram karaliaus barbaro, žudiko, savo valdinių budelio, broliui mes ketiname patikėti savo likimus ir gyvybes. Šventas Baltramiejus nulėmė jo ir mūsų likimus. Niekada Henrikas de Valua nebus Lenkijos karalius.

(Nukelta į 62 p.)

Klausydamasis nerišlios, be galo piktos ir apmaudą liejančios kalbos, atkartoti jos nebandysime. Monliukas apsimetė esąs visiškai šaltakraujis ir ramus, nors jį apėmė kuo tikriausias nerimas. Atėjo fatališka akimirka. Jos jis laukė, ir ta akimirka galėjo sugriauti jo taip gerai pradėtą darbą. Monliukas atsidūrė nepavydėtinoje padėtyje, kaip žmogus, turintis žengti slidžiu ir stačiu keliu tarp dviejų prarajų ir negalintis nei eiti į priekį, nei trauktis atbulas nerizikuodamas žūti.

Užuot atsakęs Sborovskiui, vos galinčiam atgauti kvapą, Monliukas, norėdamas išlošti laiko atsakymui apmąstyti, kreipėsi į Kujavijos vyskupą ir ramiai bei labai oriai paprašė:

– Kalbėkite, broli.

Lenkų didikai nustebę susižvalgė tarpusavyje. Visiška Valanso vyskupo ramybė, atrodo, pribloškė net dirglų Sandomiro vaivadą. Kujavijos vyskupas sumišo ir prarado kalbos dovaną, kuria, progai pasitaikius, mėgo didžiutis. Jis išlemeno keletą atsiprašymo žodžių dėl netikėto labai šviesaus ir galingo vaivados išsišokimo ir, norėdamas numalšinti jo įkarštį, ėmė aiškinti, kad taip nutiko dėl baimės, kurią jo šalininkams turėjo sukelti baisi naujiena, dėl kurios net katalikai sunerimo ir nuliūdo.

Ką iš tikrųjų galėjai pagalvoti ir ko galėjai tikėtis iš šalies ir tautos, kurioje įvyko tokios siaubingos skerdynės, kai broliai neraudonuodami žudė savo brolius, prancūzai maudėsi prancūzų kraujyje, o karališkieji vadai pamiršo šventą pareigą ir virto savo valdinių budeliais. Ak, tikėjimas, nedera didžiutis tokia sėkme, galime tik apverkti jo nelaimingus vaikus, jie, be abejo, paklydę, juos suviliojo klaidingas mokymas, bet atvesti juos į doros kelią buvo galima remiantis švelnėmis ir įtikinamomis evangelijos tiesomis.

Karukovskis kalbėjo ilgai, tad netrukus atgavo įgimtą ramybę. Kai jis baigė, Monliukas nutarė, kad netikslinga ir net neišmintinga neigti to, kas nutiko, nes viskas daugiau nei aišku.

– Esu laimingas, – lėtai, apgalvodamas žodžius kreipėsi į Kujavijos vyskupą, – kad galiu atsakyti į tokius baisesius kaltinimus dalyvaujant garbingam žmogui, kurio mintys, drįstu teigti, visiškai sutampa su manosiomis. Pasakysiu daugiau. Aš ne tik suprantu, bet ir manau, kad Švento Baltramiejaus naktis buvo baisesis įvykis, jei viskas nutiko taip, kaip jums nupasakojo. Žinau, kas pasistengė, kas pirma-

sis paleido į jus užnuodytą strėlę. Pernelyg aišku, kieno čia darbas, atpažįstu Prancūzijos priešų – austrų – pasiuntinių klastą ir gudrybes...

– Tai gal netiesa, – ėmė rekti Sborovskis, – kad penkiasdešimt tūkstančių protestantų tapo aukomis per vienintelę naktį dėl bjauriausio sąmokslų, kokį kada nors galėjo suregzti žiaurumas ir klasta.

– Jei tos skerdynės tikrai būtų buvusios tokios, – atsiliepė Monliukas, išlikęs šaltakraujiškas ir sugėbantį protauti tokiu kritišku momentu, – tai jūs tikrai nematytumėte manęs čia. Ką atvykau pasiūlyti šaliai, suskilusiai dėl religinių pažiūrų? Princa, kurio vien tik vardas baisesis protestantams ir kuriuo bjaurisi net katalikai? Niekada pyktis nebuvo geresnė priemonė nuneigti spindinčią šlovę ir apjuodinti jūsų akyse kilnųjį Anžu kunigaikštį ir visą Prancūziją. Bet kaip tarp jūsų galėjo pasklisti toks grubus melas? Kodėl jūs klausotės jų klasingų ir melagingų pranešimų? Aš suklydau, ir tai pripažįstu, turėjau pirmas papasakoti jums, kaip viskas vyko iš tikrųjų. Turėjau numatyti, kad toli kelia-vusi tiesa pasieks jus jau iškraipyta ir kitokia, nei tikrovėje, mūsų priešų pastangų dėka. Taip, tiesa, mano karalius ir senjoras Karolis IX buvo priverstas griebtis jo širdžiai nemalonių ir griežtų priemonių, nes reikėjo užkirsti kelią sąmokslui, kuriuo tikėtasi paveržti iš jo karūną ir atiduoti ją princui de Kondė, vadui partijos, kuri Prancūzijoje nuolat kursto neramumus. Ta naktis buvo pasirinkta siekiant įvykdyti teisingą ir būtiną kerštą...

– Kokia išdavystė, – suriko degančiomis akimis ir iš pykčio užsiliepsnojusiu veidu Sborovskis, – argi nebuvo galima nubausti maišto vadų nepražudant tūkstančių nekaltų?

– Panaudoti prieš juos jėgą reikštų pakurstyti maišto ugnį ir pralieti dar daugiau kraujo, brangaus kraujo, nes karaliaus valdiniai būtų įtraukti į galbūt nelygią kovą. Kaltininkai aiškūs ir įvardyti, nė vienas negalėjo išsisukti. Nesakysiu, kad per sąmyšį, bandant nevykdyti karaliaus nurodymų ar galbūt pakurstyti visuotinį maištą, tą atmintiną naktį nežuvo daugiau žmonių, nei buvo numatęs karaliaus teisingumas. Bet tai nutiko tik dėl įniršio, dėl beprasmių ir nusikalstamo maištavimo. Dievas juos nubaudė ir pakėlė virš nusidėjėlių galvų valdovo teisingumo keršto kalaviją. Tokia yra tikroji tiesa, visa kita tėra absurdiškas melas, kurį pakurstė šmeižtas

ir pati bjauriausia aistra – pavydas. Tikrai nebandysiu tokiomis priemonėmis sukčiaudamas laimėti savo princui jūsų tautos balsus. Kad jį teisingai įvertintumėte, pakaks, jei kalbėsiu tiesą. Pakaks, jei parodysiu jį tokį, koks yra: teisingą, žmogišką, drąsų ir tuo pat metu taikų. Pernelyg gerbiu jūsų tautą ir nepateisinsiu elgesio, nesuderinamo nei su ja, nei su manimi. Manau, kad esu pakankamai žinomas ir galiu tikėtis jūsų pritarimo ir pelnyti pasitikėjimą. Privalėjau paneigti bjaurius kaltinimus ir ginti taip šlykščiai apšmeižtos Prancūzijos ir savo valdovų garbę. Bet nebenoriu daugiau kalbėti tokia varginančia tema. Vienintelis kerštas, kurį galiu sau leisti atsilygindamas šlykštiems Prancūzijos šmeižikams, yra tyli panieka. Jei vykdydamas savo užduotį privalėsiu atsakinėti į beprasmius ir melagingus kaltinimus, tai darysiu tik norėdamas atskleisti jums jų klasingą elgesį, bet ne ketindamas juos sugėdinti.

Valanso vyskupas nutilo.

Seradzo vaivada Albertas Laskis priėjo prie jo ramiai, pasitikinčiu veidu, ir maloniai jį nužvelgė. Jo žvilgsnis rodė kilnų lenkų kariuomenės veterano gerumą ir sąžiningumą.

– Esu tik senas karys, – pradėjo jis, – ir nelabai susigaudau painiose politikų kalbose, bet myliu prancūzus ir nepatikėsiu, kad jie norėjo nusikaltinti žmonijai tokiu kruvinu poelgiu. Pernelyg gerai pažįstu jūsų ekselenciją, todėl neabejosiu jūsų žodžiais. Galite kliautis manimi, esu tikras patriotas, ir mano bei visų mano draugų balsai atiteks šauniajam Anžu kunigaikščiui.

– Prisiekiu šventuoju Mykolu, – sušuko Chodkevičius, dėl savo ūgio ir imponantiškos laikysenos atrodantis karingai, kaip karys, dažnai pabuvodavęs priešų stovyklose ir niekadus jų neįsileidęs į savąją. – Prisiekiu šventuoju Mykolu, pritariu labai šviesiam ir galingam vaivadai, jei mano brolis Radvila būtų čia, jis pasakytų jūsų ekselencijai, kad ir jis mano taip, kaip mes, ir savo vardu, kaip aš savuoju, užtikrintų visų dorų lietuvių balsus. Po šimts velnių, mūsų balsai šį tą reiškia, – pridūrė Chodkevičius, išdidžiai sukdamas juodų, jau pradėjusių žilti ūsų galiukus.

Zamoiskis savo ruožtu priėjo prie Valanso vyskupo ir pareiškė tą patį saikingais ir išmintingais žodžiais, nes dar jaunystėje išsiskirdavo iš kitų savo iškalba. Dėl ypatingos drąsos, pamaldumo, puikaus išsilavinimo ir gerų žinių, įgytų daug keliau-

jant, dėl tėvynei suteiktų neįkainojamų paslaugų, jis vėliau imtas pravardžiuoti didžiuoju.

Monliukas, pagyvėjęs po tokių kilmingųjų ponų kalbų, šoko jiems dėkoti, aiškino, kad taip veikdami jie dirba savo pačių ir tėvynės labui. Jis dar kartą kuo gražiausiais žodžiais nupasakojo, koks yra Anžu kunigaikštis, ir vėl paragino užtarti jo kandidatūrą.

Kujavijos vyskupas buvo malonus žmogus, todėl jo kalbų visi nuoširdžiai klausydavosi. Jis pasikvietė Monliuką prie lango nišos ir tyliai, kad negirdėtų kelionės draugai, kalbėjo:

– Pone Valanso vyskupe ir mano broli, nekalbėsiu jums apie save. Mano tikėjimas, kuo jūs galite neabejoti, mane neabejotinai skatina remti princą, kuris šiandien yra pats tvirčiausias tikėjimo gynėjas, patikimas skydas. Nebūsiu griežtas teisėjas dėl įvykių, apie kuriuos Lenkiją pasiekė nelaimė lemiantis gandas. Nenoriu nei kaltinti, nei teisinti tų, kurie surengė švento Baltramiejaus naktį. Iš klausius įvairių nuomonių, manau, kad dėl žmonių ramybės tikslingiausia būtų kliautis jūsų paaiškinimais, kuriuos malonėjote mums pateikti apie tuos tragiškus įvykius. Tačiau supraskite, kad ta baisi naujiena sužadino naujas protestantų baimes. Išmintinga, nuosaiki ir rami jūsų laikysena, esu tikras, gali viską pataisyti, bet negalime gaišti. Siūlau jums prisikalbinti į savo šalininkų gretas vaivada. Tai nebus sunku, nes jis iki šiol buvo labai karštas Prancūzijos šalininkas. Jis aršaus būdo, bet pyksta neilgai. Jis, beje, ne toks pavojingas ir ne toks užsispyręs kaip kitas protestantų vadas – maršalka Firlėjus. Trumpai, tai žmogus, kuris mums reikalingas, kad galėtume jį priešpastyti maršalkai ir susilpninti pastarojo įtaką seimuose.

– Paklausysiu jūsų patarimo, – pasakė Monliukas ir nedvejojdamas pasuko prie Sborovskio.

Šiek tiek atvėšęs nuo jį apėmusio įkarščio, galbūt paveiktas draugų pavyzdžio ar nusileidęs savo įsitikinimams, Sandomiro vaivada pasistengė įsiklausyti į Monliuko samprotavimus ir mandagiai atsakinėti į kilnius ir mandagius prancūzų pasiuntinio argumentus.

– Neduok Dieve, – tarė jam Monliukas, – jei apkaltinčiau jus, kad teisėtus jūsų man parodytas pyktis yra nusikaltimas, nes jūs tai padarėte natūraliai įkvėptas ištikimybės partijai, kuriai tarnaujate. Nedarau skirtumo tarp lenkų katalikų ir lenkų

(Nukelta į 64 p.)

protestantų. Gerbiu visus kilnius jausmus ir, ačiū Dievui, neatvykau čia pradėti teologinių ginčų apie jūsų religinius įsitikinimus, šiuo klausimu skelbsiu jums tik vienybę ir santarvę. Suprantu jūsų baimes dėl jūsų pačių saugumo ir dėl teisės laisvai išpažinti savo tikėjimą, bet tegul jums ramybę suteiks ištikimas ir nuoširdus žmogus, kuris trokšta jums tik gero. Anžu kunigaikštis yra pernelyg apsišvietęs princas, pernelyg mylintis taiką, nors ir yra labai narsus. Jis nesės nesantaikos tarp savo valdinių, proteguodamas kurią nors pusę, jis nesieks priversti protestantus pereiti į jo tikėjimą kitokiais būdais nei švelnumas ar įtikinėjimas. Kartoju, Henrikas de Valua, tapęs Lenkijos karaliumi, brangins visus lenkus kaip savo vaikus ir nuolat įrodinės tai įvairiausiais būdais. Patikėkite manimi, jis vertins kilnų protestantų jam parodytą pasitikėjimą remiant jo pretenzijas į sostą ir patikint savo likimus princui, kurio tikėjimas kitoks, nei išpažįsta jie patys. Beje, ko jums bijoti? Argi neturite įstatymų, senato, daugybės priemonių, galinčių apriboti, sumenkinti galią ir valdžią karaliaus, jei jis panorės kėsintis į savo valdinių sąžinės laisvę? Jums nėra ko bijoti Vatikanu rūstybės, jei jus atskirtų nuo bažnyčios, tad kodėl drebate vien nuo minties, kad laikinas vadovas pridarys jums daug bėdų?

Paskui Monliukas apskriai, kaip buvo įpratęs, paglostė partijos vado Sborovskio tuštybę teigdamas, kad Henrikas įvertins jo nuopelnus ir paslaugas, kurias jis galėtų jam padaryti, paraginęs protestantus atiduoti jam savo balsus.

Monliuko įtikinėjimų paveiktas vaivada prarijo jo ambicijas tenkinantį gundantį jauką. Jis pažadėjo panaudoti visą savo turimą įtaką draugams, ir taip aršusis protestantas perėjo į prancūzų partijos stovyklą.

Gerasis senasis bajoras, kukliai pasitraukęs į kambario kampą, nesikišo į pokalbį, bet, pajutęs, kad kilmingieji svečiai nutilo, išėjo ir netrukus sugrįžo su žmona ir dukterimis nešini vynu, kava ir saldumynais. Lengvai užkandžiaudami lenkų didikai, senasis bajoras ir jo šeima bei prancūzų pasiuntinys nesiliovė reikšti vienas kitam pagarbą ir kalbėti malonius žodelius. Monliukas negalėjo nesigėrėti charakterio laisvumu, nuoširdumu, būdingu visiems lenkams. Šie bruožai užtikrina, kad nepaisant skirtingų politinių ir religinių įsitikinimų lenkus sieja tvirtas socialinis broliškas ryšys. Tai vienas

išskirtinių lenkų charakterio bruožų. Neapykanta, pagieža, troškimas keršyti – svetimi jų tiesioms ir atviroms širdims, kurios priima tik tai, kas natūraliai duota gamtos, ir suvokia savo pareigą tėvynei.

Pokalbis pakrypo apie būsimus rinkimus ir vietą, kurioje jie vyks. Monliukas pasiteiravo Kujavijos vyskupo, ar nepasikeitė Seimo nuostatos dėl jo, ir vyskupas paskubėjo užtikrinti, kad Monliukui duotas leidimas vykti į Varšuvą tikrai nėra atšauktas.

– Ant žirgų, ant žirgų, ponai broliai, – suriko Chodkevičius, nuo seno vengriško vyno tapęs dvigubai energingesnis, – ant žirgų!

Tada Sobockis ir jo žmona, nors jų namai buvo perpildyti Monliuko ir jo palydos, ėmė maldauti labai šviesių ir galingų ponų suteikti jiems malonę ir pernaktoti jų lūšnelėje, kaip jie kukliai pavadino savo būstą. Didikai mandagiai atsisakė negalintys priimti širdingai siūlomos viešnagės, nes buvo žadėję nakvoti Pyzdriuose pas didžiosios Lenkijos etmoną. Tad atsisveikino su šeimininkais ir dar kartą užtikrino Valanso vyskupą, kad visokeriopai jam talkins.

Davus ženklą, kad išvykstama, visi lenkų didikų palydos vyrai, arklininkai ir pažai, kieme vaišinęsi rūgusiu pienu ir gėrę alų iš didelių ąsočių, tučtuojau subėgo prie žirgų, kurie kanopomis rausė žemę, tarsi nekantrautų vėl leistis į kelionę. Sobockio sūnūs visą tą laiką buvo kieme ir gėrėjosi žirgais, kurie, gimę Lenkijoje, bet turkiškos padermės, buvo ir labai grakštūs, ir turėjo visas geram raiteliui pageidautinas savybes: buvo vikrūs, tvirti ir lengvi. Pirmasis išvyko Kujavijos vyskupas, įlipęs į karietą, kokios Lenkijoje buvo vadinamos kolebkomis arba lopšiais, nes panėšėjo į juos savo forma ir beveik taip pat lingavo. Seradzo ir Sandomiro vaivados bei didysis etmonas Chodkevičius jau sėdėjo ant žirgų, kojas įspraudę į plačias balnakilpes ir patogiai įsitaisę aksominiuose balnuose, dengtuose gausiai aukso ir šilku šeimų herbais išsiuvinėtomis gūniomis. Jie dar sutiko išgerti atsisveikinimo taurę, kurią, laikydamasis tradicijos, pasiūlė namų šeimininkas. Kailiu apvedžiotas kepures užsidėję ant galvų gal kiek ir kreivai, nes galėjo paveikti paskutinė išgerta atsisveikinimo taurė, jie išsuoliavo iš kiemo, pavarę žirgus turkiška risčia džiūgaujant jauniems Sobockio sūnums. Ponų tarnai suskato juos vytis, tad skubėdami atsisveikino su bajoro tarnais šūksniais „Iki pasimatymo, iki pasimatymo!“ Jie negalvojo,

kad galbūt daugiau niekada neteks susitikti, o ir matosi pirmą kartą gyvenime. Toks beveik visiems lenkams būdingas draugiškumas ir vaišingumas.

XXVIII skyrius

Valanso vyskupas buvo labai aktyvus ir atsargus, tad nesiruošė būti užliūliuotas gal iš smalsumo, gal dėl tikro atsidavimo Henrikui de Valua, jį aplankiusių didikų pažadų ir siūlomų paslaugų. Pavojus iš tiesų buvo daug didesnis, jei didikai teikėsi į jį kreiptis. Austrų pasiuntiniai triumfavo. Padiktuoti neapykantos ir pavydo iš visų pusių apie Prancūziją sklido bjaurūs šmeižtai dėl švento Baltramiejaus nakties įvykių. Anžu kunigaikštis buvo vaizduojamas kaip protestantų rykštė. Valanso vyskupas buvo kaltinamas melu ir lenkams buvo patariama netikėti jo pažadais.

Monliukas nelabai bijojo šmeižikiškos rašliavos, nes neabejojo, kad toje kovoje įveiks priešininkus, jei į triukšmingus jų pareiškimus atsakinės paprastais ir kilniais žodžiais ir stengsis ne tiek apeliuoti į protus, kiek į širdis, o svarbiausia – leis priešams suprasti, kad neketina nei jų mėgdžioti, nei jų bijo. Nutarė girti Henriko de Valua nuopelnus, menkinti tos fatališkos dienos, apie kurią, gerai nesuvokiant priežasčių, sklido neįtikėtinais daug gandų, reikšmę, girti lenkus dėl jų patriotizmo ir priminti, kad bus padaryta žala visuomenės gerovei, jei nutarę, kad princas nevertas jų pasitikėjimo, nepalaikys Anžu kunigaikščio.

Valanso vyskupas dirbo kelias dienas be poilsio, pasitelkęs bajorą, su kuriuo jį supažindino Sobockis. Tai bajoras Solikovskis, buvęs velionio karaliaus sekretorius, puikiai kalbantis prancūziškai, tad Monliukas paskelbė savo atsakymus, jo išverstus ir jo vardu, taip siekdamas juos plačiai paskleisti.

Kaip tik tuo metu Monliukas gavo nykštuko laišką su maždaug tokia informacija:

„Kaip jūs išmintingai numatėte, kilo audra. Bet jūsų ekselencija taip gerai viską numatė, kad mums nebėra ko bijoti slegiančio įspūdžio, kurį visiems padarė naujiena apie skerdynes Paryžiuje. Nesunkiai supratau, koks genijus paskolino Solikovskiui savo plunksną ir savo vardą. Nesustokite, monsinjore, jūsų pagauli iškalba padarys stebuklus. Užuoat išpūtę Prancūzijos nusikaltimą, jie pasėjo tik abejones. Toks dažnai būna aklos neapykantos rezultatas. Tegul blogis, kurio jie linki Prancūzijai, krenta ant jų galvų. Jau daug protestantų, suvokę jūsų iškalbinguose raš-

tuose, kas yra tiesa ir saikas, bei palyginę su rašliava, parašyta pamirkius plunksną tulžyje ir reiškiančią pačias juodžiausias mintis, pakeitė savo nusistatymą dėl mūsų didvyrio – kilniojo Anžu kunigaikščio.

Prašau jūsų, monsinjore, ir toliau stengtis įgyvendinti savo kilnius ir naudingus sumanymus ir nedelsiant atvykti pas kardinolą Komandonį aptarti su juo rinkimų klausimus. Jo eminencija labai patenkintas jums. Supratau tai iš laiško, kurį man teikėsi parodyti infantė. Neketinu, monsinjore, priskirti sau jūsų nuopelnų, bet jūs matote, kad darau viską, kas gali būti naudinga Prancūzijai, ir stengsiuosi užtikrinti jūsų derybų sėkmę. Netgi parašiau savo giminaičiui, Poznanės girios atsiskyrėliui, ir paraginau sėsti ant savo neįprasto žirgo ir apjoti Mazovijos vaivadijos kaimus, kad įtikintų gerus ir dorus Mazovijos tikinčiuosius palaikyti tikrą Prancūzijos krikščionį.“

Laiškas paskatino Monliuką nedelsti ir skubiai ruoštis išvykti. Išvakarėse jis kalbėjosi su Skaližeriu, paaiškino jam, koks dosnus buvo Sobockis, bei pasiskundė patekęs į nepatogią padėtį.

– Dvaras skyrė labai menkai pinigų, – guodėsi jis, – nepaprastosioms išlaidoms, kurių mano padėties žmogus negali išvengti, o išlaidūnai austrai visur žarsto auksą ir sidabrą. Nėra ko slėpti, mielas Skaližeri, būsimuose rinkimuose atrodysime tikrai nekaip.

– Kodėl gi? – paprieštaravo Skaližeris, garsėjantis tuštybe ir pasitikėjimu savimi. – Nemanau, žmonės taip pat daug lemia.

– Taip, ir ypač tokie kaip jūs, – nusišypsojo Valanso vyskupas. – Bet garbingasis bajoras išlaidė mus dvi savaites, ir gyvulius, ir žmones ir nepanoro atlyginimo, nors išlaidų turėjo labai daug. Neturiu nė menkiausios brangenybės, tik violetinį vyskupo žiedą, nieko, ką galėčiau padovanoti jo žmonai arba dukroms. Man iš tikrųjų gėda.

– Gal jūsų ekselencija galėtų padovanoti toms ponioms kokią nors smulkmeną, kurias labai vertina katalikės moterys: pavyzdžiui, rožinį, indelį švęstam vandeniui...

– Na, žinoma, tu, be abejo, manai, kad linksminuosi tampydamasis su savimi visokiausius mūsų tikėjimo mažmožius? – ironiškai nusišypsojo Monliukas.

– Tada, monsinjore, galite pažadėti Sobockiui, kad užtarsite jį prieš karalių Henriką.

– Iš tikrųjų, mintis puiki, Skaližeri, ir aš pasinau-

(Nukelta į 66 p.)

dosiu patarimu. Manau, kad teks šį vakarą atsisveikinti su šeima ir rytoj auštant išvykti, kol visi dar miegos.

Monliukas nedelsė, tą patį vakarą ėmėsi įgyvendinti Skaližerio patarimą ir apipylė gerąjį bajorą daugybe pažadų, kurie didikams nieko nekainuoja, o Sobockis, neišmanantis dvarų kalbų įmantrumo, priėmė tai kaip nuoširdų draugystės ir paslaugumo gestą. Susijaudinęs Sobockis atsakė, kad dėl savo amžiaus jau nesitiki pasinaudoti tokiais puikiais sumanymais ir nepuoselėja gražių, tačiau varginančių iliuzijų, jis norėtų tik ramiai gyventi savo lūšnelėje ir likusią gyvenimo dalį skirti dangaus karaliui, nes žemiškiesiems jau tarnavo, ir atlikti pareigas tėvynei kaip garbingas žmogus, bet su dėkingumu priimtų dosnius monsinjoro pažadus savo sūnums.

Monliukas ketino išvykti anksti, kol niekas nepastebės, tad negulė ir visą naktį rašė įvairiausių raštus, kurie turėjo būti išsiuntinėti visomis kryptimis, nuraminti sunerimusius žmones ir perspėti juos dėl naujų austrų gudrybių. Saulė dar nespėjo pakilti horizonte, o dvasiško tėvo vežėjas Sen Želė pranešė, kad jo ekipažas stovi prie vartų. Valanso vyskupas su Skaližeriu, Šuanenu ir kitais sekretoriais tyliai išėjo iš kambario, bet maloniai nustebo išvydę priebutyje Sobockį, vilkintį kailiu pamuštu chalatu, ir visą jo šeimą. Šeimininkas davė nurodymą gražinti vyskupo kinkinius atgal.

– Argi, – prakalbo gerasis bajoras draugiškai priekaištaudamas, – jūsų ekscelencija manė, kad leisime jam išvykti dar kartą neparodę pagarbos ir neįdėję į kelionę šiek tiek maisto?

Jam baigiant kalbėti pasirodė Sobockio žmona su dukromis, nešinos pintinėmis su kumpiais, keptais paukščiais, saldumynais, bobomis. Jos dirbo visą naktį, o dabar krovė į vežimus. Įdėjo ir kelis seno vengriško vyno butelius.

Monliukas pasijuto nepatogiai, išlemeno tik kelis padėkos žodelius.

Sobockis kalbėjo toliau:

– Susitaręs su jūsų ekscelencijos žirgininku leidau sau pakinkyti į jūsų vežimus, monsinjore, savo arklius ir išsiunčiau pakaitinius arklius į pirmą arklių pakeitimo vietą, tad nors kelias ir labai smėlėtas, jūs turėsite galimybę šį vakarą pasiekti Lovičių, primo, kuris rinkimų laikotarpiui užleido savo rezidenciją kardinolui legatui, valdas. Mano sūnums bus garbė palydėti jus iki pirmosios arklių keitimo stotelės.

Monliukas pastebėjo, kad į jo vežimą įkinkyti šeši kerši arkliai, kuriuos vadeliojo vežikas, vilkintis ferezia (savotiško sukirpimo to laikmečio drabužis). Jis įsitaisė ant sėdynės, rankose laikė ilgą rimbą, kartu su juo buvo ir paštvežys, susikišęs savo drabužių skvernus į kišenes. Jis vadeliojo priekinius arklius.

Vyskupas paskubėjo atsisveikinti su geruoju bajoru ir jo šeima. Matydamas, kad visi namų tarnai, kuriuos sutraukė išvykimo scena, susirinko kieme, jis palinko prie Skaližerio ausies ir, įspraudęs jam į ranką keletą liardų, šnibžtelėjo:

– Reikia tarnams duoti šiek tiek pinigėlių.

Skaližeris įvykdė nurodymą ir išdalijo dovaną labai pompastiškai, o ją priėmė su nuolankiu dėkingumu ir beveik stebėdamiesi tokiu dosnumu, apie kokį nesavanaudiški lenkai nedrįso nė galvoti.

Pagaliau pajudėjo į kelionę. Vyskupo karietoje įsitaisęs Skaližeris nesusilaikė nepasakęs:

– Šis bajoras iš tikrųjų šaunus vyras.

– Taip, – išsiblaškęs atsiliepė jo ekscelencija, – veikiausiai jo daugiau neteks išvysti.

Apdovanotas dideliu talentu, gerai besiorientuojantis visuomenėje, išmanantis dvaro ir verslo reikalus, Monliukas su viskuo, kas jam kliudė ar nebuvo tiesiogiai susiję su diplomato tarnyba, elgėsi labai egoistiškai ir nerūpestingai.

Toks dažnai būna išdidžių ir skeptiškų žmonių būdas. Dievas kartais suteikia jiems proto dovaną, bet nubaudžia juos, išvydamas iš jų nedėkingų, nepriimančių meilės širdžių kilnius gailestingumo, pasitikėjimo ir vilties jausmus.

Sobockio sūnūs šuoliavo greta karietos durelių. Ji važiavo kiek buvo įmanoma greitai, nes kelias, kaip ir sakė bajoras, buvo klampus dėl gilaus smėlio sluoksnio. Pasiėmus arklių keitimo stotelę liesi pakaitiniai arkliai pakeitė gerai atšertus, bet apsupylusius prakaitu ir aplipusius dulkėmis lenkų bajoro arklius. Buvo keista ir neįprasta matyti, bet Lenkijoje tokie vaizdai dažni ir nekelia nė menkiausios nuostabos, kaip ir žydai, vilkintys ilgus juodus drabužius, užsimaukšlinę didžiules fetrines skrybėles, gabenę prancūzų vyskupą pas jo eminenciją italą.

Atsisveikindamas su palyda Monliukas iš savo karietos palaimino jaunuosius raitelius ir palinkėjo jiems gero kelio.

Izraelitai vežėjai norėjo pasiekti Lovičiaus miestelį dar neprasidėjus šabui, tad skubėjo. Ne-

toli nuvažiavus teko kirsti upelį, per kurį krašto papročiu buvo nutiestas rąstinis tiltelis be turėklų. Du girti iš Lovičiaus grįžtantys bajorai nežinojo, kieno ta sutikta karieta. Jie ėmė reikalauti, kad nelaimingieji izraelitai juos praleistų. Pastarieji didžiavosi, kad vadelioja pasiuntinio karietą, ir, pasitikėdami stipresniojo teise, atsakė užleisti kelią. Įniršę dėl pasipriešinimo bajorai išsitraukė kardus ir, parsižegnoję netvirtomis rankomis, puolė vežėjus žydus šaukdami „Tegriebia jus velnias, šunys ir mūsų viešpaties Jėzaus Kristaus budeliai.“

Ne tiek iš tikros baimės, kiek iš netikėtumo užklupti abu žydai nusirito nuo arklių. Vienas jų palindo po arkliu, kitas įpuolė į upelį nepaliaujamai rėkdamas: „Ai, vai, jis mane užmušė. Ai vai, jis mane paskandino.“

– Meluojate, – savo ruožtu užkimusiais balsais rėkė abu bajorai, – meluojate, nedorėliai šunys, Judo vaikai, meluojate kaip antikristas.

Vyskupas, Skaližeris, Šuanenas taip pat rėkavo iš karietos, bet niekas jų negirdėjo.

Laimė, arkliai buvo ramūs ir nepajudėjo iš vietos, kol nepasirodė Solikovskis. Išlipęs iš karietos Solikovskis, nors ir sunkiai, bet išaiškino bajorams, kad jie įžeidė jo ekscelencijos Prancūzijos pasiuntinio asmenį. Išsigandę, atgailaudami tie vargšai puolė ant kelių prieš pasiuntinio karietą ir, ašaroms srūvant jų įraudusiais veidais, vapaliojo sunkiai suvokiamus atsiprašinėjimus maišyta lotynų ir gimtąja kalba. Monliukas kaip ženklą, kad jiems atleidžia, davė pabučiuoti ranką. Žydai vėl sėdo ant arklių ir, nepaisant to nelabai malonaus nuotykių, jie dar nesutemus pasiekė Lovičiaus pilį, kurioje buvo apsisostojęs jo ekscelencija kardinolas Komandonis su savo palyda. Pilis buvo plytų, itališko stiliaus. Ją terasomis supo sodai, kuriuose apvaliai pakirptos liepos rikiavosi ilga, į apelsinmedžius panašia eile.

Pirmas žmogus, patekęs į Monliuko akiratį, buvo monsinjoras Antonijus Maria Gracianis – jo ekscelencijos sekretorius Amelijos vyskupas. Jis pasitiko pasiuntinį taip mandagiai, kaip sugeba tik Italijos prelatai. Gracianis nuvedė Valanso vyskupą per virtinę salių, prabangiai išpuoštų šilko apmušalais, už didelius pinigus įsigytais tolimuose kraštuose, spindinčias paauskinimais, apstatytas prabangiais baldais, Venecijos veidrodžiais, papuoštas italų mokyklos, tuo metu pirmavusios Europoje, paveikslais, iki primo miegamojo.

Šis jo buto kambarys, kuriame dažniausiai būdavo kardinolas, buvo išmuštas kinišku audeklu. Geltoname fone matėsi ryškiausiomis spalvomis švytintys paukščiai ir gėlės. Panašiu audeklu buvo aptraukti ir baldai, išskyrus lovą. Jos plačios aviečių spalvos užuolaidos buvo papuoštos auksiniais gabteliais, o baldakimą vainikavo puošni primo mitra ir stručio plunksnos. Baltojo lokio kailis su sidabriniais nagais atstojo kilimą. Nuostabios japoniškos vazos puošė itališko marmuro židini. Viskas, net ir vėduoklės iš povo plunksnų dvelkė prabanga, pasaulietiniais turtais, už kuriuos Liuterio ir Kalvino vaikai dažnai kaltino išpuikusią Romą. Bet tarp tų praeinančių amžiaus turtų, kurie išnyksta, kaip teigiama Šventame Rašte, kaip šešėlis, daug švelniau švietė atvaizdas to, kuris niekada neišnyks. Mūsų atpirkėjas, pačios kilniausios nelaimės vaizdinys, Kristus iš dramblio kaulo ant juodmedžio kryžiaus stovėjo greta tos prabangios lovos kartu su švento vandens indeliu.

Kardinolas vilkėjo ilgą raudoną sutaną su šermuonėlio apykakle. Ant sutanos švytėjo didelis auksinis kryžius, kabantis ant to paties metalo grandinės. Iš po kardinolo kepuraitės kyšojo kelios žilų plaukų sruogos, tokių pat baltų, kaip ir šermuonėlio kailiukas ant pečių. Komandonis sėdėjo prie lango. Aviečių spalvos užuolaidos buvo nuleistos, apšviestos besileidžiančios saulės, todėl jos skleidė savo šviesą ant šiek tiek išblyškusio, netgi gelsvai žalsvo jo eminencijos veido.

Priešais jį stovėjo marmurinis stalas, ant jo padėta stora atversta knyga, kurioje gotiškais raidėmis buvo išdėstyta garsiausiųjų bažnyčios susirinkimų istorija. Giliai susimąstęs kardinolas pro pirštus leido didelius Libano kedro rutuliukus. Rožinį, papuoštą primityviai išdrožta mirusio žmogaus galva, kurį jam padovanojo popiežius. Manyta, kad Rožinis priklausė šventajam Jeronimui.

Komandonio veidas buvo labai išraiškingas, o jo nepaprastą liesumą kompensavo imponantiškas ūgis. Burna didelė, bet graži, nes besišypsant matėsi dar gana gerai tokiam amžiuje išsilaikiusių dantų eilė. Juodos pailgos formos akys buvo gyvos ir protingos, žvilgsnis švelnus. Kakta plati, išvagota raukšlių, liudijančių išmintingus apmąstymus ir gilų politinės veiklos, kuriai jis paskyrė savo gyvenimą, pėdsaką.

Išgąsdintas greitai Lenkijoje plintančios Kalvi-

(Nukelta į 68 p.)

no ir Liuterio erezijos, Pijus V nutarė, kad būtina, kol jis dar gyvas, Žygimantui Augustui, rodančiam palankumą protestantizmui, pasiųsti tvirtai tikėjimo besilaikantį žmogų, kuris sugebėtų priešintis pavojingoms naujovėms ir jų entuziastingiems sekėjams priešpastatyti savo ir švelnų, ir nepajudinamą charakterį, pademonstruoti subtilų ir taikų protą, sugebėjimą kalbėti tvirtai ir įtikinamai, ir toks žmogus, jo nuomone, buvo Žanas Fransua Komandonis. Jis buvo nusipelnęs prelatas, sugebėjo ir sulaikyti velionį karalių, bekrinantį į bedugnę, ir sugrąžinti į bažnyčios prieglobstį keletą šalies didikų, kurie dėl užimamų postų ir valdomų turtų buvo patys įtakingiausi savo partijoje. Pagaliau prasidėjo pats įdomiausias laikotarpis, atėjo rinkimai ir prasidėjo puolamo tikėjimo krizė, tad visos priemonės, kurias tik pajėgė sugalvoti jo talentas, uolumas ir dorybingas charakteris, buvo nukreiptos rinkti tautos balsus ieškant Augusto verto įpėdinio, kad į sostą galėtų sėsti vienos galingiausių Europos monarchijų princas, su juo atgimtų ir tikėjimas.

Perspėtas, kad atvyksta Valanso vyskupas, Komandonis visiškai nenustebo jį išvydęs. Jam artinantis atsistojo ir meili šypsena, nušvietusi veidą, ištrynė rimtumo ženklus, paliktus ilgo ir gilaus susimąstymo. Jis priėmė Monliuką labai mandagiai, kaip geriausiai iš visų pasaulyje moka dvasiškiai. Jo pagarba nepaprastai sujaudino, tad abejingas ir šaltas Monliukas pajuto, jog jį prie Komondonio traukia stiprus pagarbos jausmas ir susižavėjimas, kurį kardinolas beveik visada sukeldavo jį pirmą kartą išvydusiems.

Po pirmųjų komplimentų abu susėdo ir kardinolas, įsmeigęs subtilų, persmelkiantį žvilgsnį į Valanso vyskupą, prakalbo švelniu ir tvirtu balsu, pasiekiančiu pačią širdį.

– Žinau, – pradėjo jis itališkai, – kokie jūsų siekiai. Jūs išsigandote dėl mano uolumo ir prielankumo Austrijos dvarui. Galite būti ramus. Kad išpildyčiau jo šventenybės ketinimus ir įsakymus, iš visų princų, karštai siekiančių puikiosios Lenkijos karūnos, mūsų švento reikalo labui maniau tinkant tik erchercogą Ernestą, galintį pateisinti mūsų krikščioniškas viltis. Aš jį palaikiau, palaikysiu ir šandien, jei nebūčiau išgirdęs, kad jaunas krikščionių didvyris, princas, kurio ranka pasižymėjo pačiais šlovingiausiais žygiais ginant mūsų tikėjimą, Henrikas de Valua, pagaliau nutarė kandidatuoti. Roma,

kuriai brangūs visi jos vaikai, Roma, regėdama, kaip į Lenkijos sostą sėdęs vienas iš vyresniųjų bažnyčios sūnų apgins mūsų šventąjį tikėjimą, apsidžiaugs.

Valanso vyskupas pasinaudojo proga ir jo emincijai suskato girti prinčą. Taip pat paprašė kardinolo neatsisakyti dalyvauti svarbiose ir sunkiose derybose, kurių tikslas susigrąžinti kai kurių protestantų, įskaudintų dėl pastarųjų įvykių, sukrėtusių Prancūziją, simpatijas.

Monliukui taip pat labai rūpėjo išgirsti kardinolo nuomonę apie švento Baltramiejaus nakties įvykius.

Komondonio veide šmėstelėjo liūdesio ir nepasitenkinimo šešėlis.

– Kadangi jūs manęs to klausiate pats, neslėpsiu nuo jūsų, ką galvoju, – atsiliepė kardinolas. – Nemanau, kad šventoji kolegija pritaras žiaurumams, įvykdytiems tegul ir dėl rimtos priežasties. Geležis ir išdavystė nedera apsišvietusiai vadovybei ir krikščionių vardui. Tikėjimas neturi skendėti tamsybėse, į kovą reikia eiti laikant kryžių vienoje rankoje, o evangeliją kitoje. Jei dangaus interesai reikalauja išsitraukti keršto kalaviją, tai juo bent jau nederėtų smogti negalinčiam apsiginti priešui. Galų gale, jei nekreipsime dėmesio į kruviną spektaklį ir patikėsime, kad protestantai sutriuškinti visiems laikams, sunaikinti, tada neabejoju, kad Roma palaimintų tokį perversmą valstybėje. Bet ar taip nutiko? Ar jūs tuo tikite?

Išgirdęs klausimą Monliukas tik abejodamas pakraipė galvą, nes tokiu būdu buvo pratęs viską vertinti ir teisti.

Kiek patylėjęs kardinolas karštai tęsė:

– Dangus, teisingasis dangus pats pasisakys apie tą tragišką ir nepamirštamą įvykį, bet nesistenkime iš anksto aiškinti jo nesuvokiamų sprendimų.

Pakeitęs temą Komandonis pažadėjo Valanso vyskupui ginti Henriko de Valua interesus prieš primą, nes jis vienas tų, kuriuos pavyko sugrąžinti į pareigos kelią. Jis karštai išpeikė konfederaciją, kurioje katalikai ne tik paskelbė taiką, bet ir suteikė protestantams daugybę privilegijų.

– Nemanau, kad turime čia pakartoti švento Baltramiejaus naktį, – kalbėjo kardinolas, – bet taikstydami su tikėjimo priešais rizikuojame, kad jie darysis vis drąsesni ir galingesni.

Tai išgirdęs Monliukas krūptelėjo. Jis žinojo, kad primas, visiškai pritariantis kardinolo nuomonei, senate viešai sukritikavo tą dekretą ir aiškino,

kad pats tinkamiausias būdas susilpninti tautą yra panaikinti tikėjimo vienovę. Taip pat žinojo, kad sudrumsti respublikos vadovo kalbų keli Seimo nariai katalikai, nepaisydami naujovių šalininkų pritarimo, užprotestavo pasirašytą aktą.

Monliukas labai sumaniai ir apdairiai pasistengė įrodyti kardinolui, kad žodžio atsisakymas gali būti pavojingas taip susiklosčius aplinkybėms ir kad tobula abiejų partijų sąjunga pageidautina jo valdovo dvarui, bet nepajudinamas kardinolas oriai atsakė, kad politika turi užleisti pirmenybę tikėjimui.

– Jei Apvaizda, – aiškino jis, – jei Apvaizda, kurios akli instrumentai šioje žemėje esame mes, savo begaline išmintimi nutars, kad, jos nuomone, bažnyčios gerovei būtų naudinga pasodinti į Lenkijos sostą Henriką de Valua, galite neabejoti, kad neteks nusižengti krikščioniškam mokymui, ir visi lenkų balsai atiteks jam.

XXIX skyrius

Nebeaptarinėsime toliau Monliuko ir jo emiencijos pokalbio, nes norisi kuo greičiau sugrįžti pas nykštuką, kurį palikome bėgantį paskui Balani ir kaštelioną Romualdą. Vienas sutiktas dvaro tarnas jam pasakė, kad abu jauni ponai nuėjo sodo link. Ėmė temti, pilkšvi nakties šešėliai jau maišėsi su rudeninio dangaus rausvais atspalviais, ir ore padvelkė drėgna gaiva.

Nykštukas pagalvojo, kad laikas tikrai netinka pasivaikščiojimui, ir ėmė įtarinėti, kad dedasi rimtesni dalykai. Kai tokia mintis šovė jam į galvą, jis negaišdamas nė sekundės pasileido abiejų jaunuolių pėdomis. Žvalgydamasis aplink ir stengdamasis įsiklausyti į menkiausius garsus, nes dėl tamsos ir nedidelio ūgio negalėjo įžvelgti toliau, jis tegirdėjo tik nudžiūvusių lapų šnaresį vėjyje. Pagaliau alėjos vingyje terasos aukštumoje jis išvydo kažką panašaus į du sutemose besikaunančius šešėlius. Tai buvo Balani ir Romualdas. Skaitytojas tikrai gerai prisimena, kad palikome juos abu salone su gražiąja Vanda ir kitais dvariškiais. Susižavėjusi Balani talentu piešti, o toks talentas tais laikais buvo labai retas Lenkijos aukštuomenėje, Vanda griebė pieštuką ir popieriaus lapą taip gyvai ir su tokiu nepakartojamu grakštumu, būdingu viskam, ką ji darė, ir paprašė Balani teiktis padėti jai žengti pirmuosius žingsnius šioje srityje. Aišku, Balani džiaugsmas buvo beribis, nes

sutapo su jo norais. Romualdas iš pradžių tokį norą išmokti piešti įvertino tik kaip merginos fantaziją, bet po truputį jam ėmė atrodyti, kad pamoka užsiėmė, kad Vanda pernelyg stengiasi, kad mokytojas nenatūraliai stropus ir net peržengia uolumo ribas.

Kupinas gyvybės Vandos veidas dar niekada taip nešvytėjo, ir Balani žvilgčiojimas buvo ypatingai švelnus ir išraiškingas. Be to, siuvinėjančios merginos vylingai šaudė akimis, nors vaizdavo susitelkusios į darbą, bet neišleido iš akių nieko, kas dėjosi salone, tad sukėlė tokį Romualdo pavydą ir nepasitenkinimą, kad jis puolė prie stalo, kur Vanda mokėsi piešti. Jis nesielgė kaip paklusnus, galantiškas, besistengiantis įsiteikti mylimasis, o labiau priminė sutuoktinį, kuriam nepasakysi ne, ir pasiūlė jai pajodinėti. Vanda, nepakeldama akių nuo piešinio, pasitenkino švelniai atsakiusi, kad yra užsiėmusi ir prašo jį jodinėti vieną. Toks atsisakymas galutinai išvedė iš kantrybės vargšą Romualdą, kuris manė išsiaiškinęs tikruosius Balani jausmus, todėl jį apniko nenumaldomas pavydas. „Ne, – iškošė pro dantis, – nejosiu su ja, bet nejosiu ir vienas.“ Tada krito ant sofos ir nusprendė palaukti, kol baigsis nesibaigianti pamoka. Jo laimei, ponija Ljetar baigė kalbėti su nykštuku ir pasiuntė pakviesti Vandą.

Kai Vanda išėjo iš salono, Romualdas greitai, kaip erelis, puolantis kiškį, stvėrė Balani už rankos ir nusitempė iš salono. Įsijautęs į savo meilę Balani nematė nieko aplink save ir nesuvokė, ko nori Romualdas. Jis nepastebėjo nei jo šaltumo, nei nepasitenkinimo ir tiesiog pamanė, kad draugas jį kviečia pakvėpuoti tyru oru sode. Kai jie nutolo nuo pilies, Romualdas valdingai paklausė Balani, ar tiesa, kad jis myli Vandą Odolinską.

– Tai jūs pastebėjote, – nusišypsojo Balani. – Esu laimingas, tik nediršau jums pasakyti.

– Ar jūs laimingas, ar ne, – atšovė Romualdas, – sakau jums, aš taip pat myliu Vandą, noriu ją vesti ir vesiu.

– Aš ją myliu jau treji metai, – paaiškino sukrėtęs Balani.

„Treji metai! – pats sau murmėjo Romualdas. – Treji metai? Manau, kad jis klieidi“.

– O aš ją myliu nuo pat jos gimimo. Be to, pažadėjau jos tėvui. Taigi, matote, garbė, delikatumas, jau nekalbu apie draugiškumą, viskas reika-

(Nukelta į 70 p.)

lauja, kad jūs atsisakytumėte savo meilės.

– Bet ar ji jus myli? – nedrąsiai pasiteiravo Balani.

– Iki jūs pasirodėte, neabejojau.

– Tai ji mane myli! – šūktelėjo Balani. – Ak, mano drauge, koks aš laimingas. Nedrįsau jos paklausti pats, o dabar jūs man tai pasakėte! – Ir jau ketino pulti Romualdai ant kaklo, bet šis susierzinęs jį atstūmė.

– Jūs išprotėjote, jūs visiškai pakvaišote. Kartoju jums, pone, Vandą man pažadėjo jos tėvas ir tos vienintelės priežasties turi pakakti, kad atsisakytumėte jos.

– O! Atsisakyti Vandos žinant, kad ji tave myli? Geriau mirti tūkstantį kartų.

– Ką gi, pone, jūs neturite iš ko rinktis, eime, jūs turite špagą. Aš pasiėmiau savąją. Paprastai kaunuosi tik kardu, bet kadangi tas ginklas jums neįprastas, pagalvojau, kad jūs, be abejo, labiau pagėidautumėte kautis špaga.

Balani bjaurėjosi mintimi, kad teks kautis su draugu, nors dabar jis tapo varžovu. Be to, buvo išauklėtas bjaurėtis dvikovomis, tad, derindamasis prie greito draugo žingsniavimo, pabandė jį nuraminti ir apmalšinti jo įkarštį, papasakojęs, kodėl įsiliepsnojo jo aistra Vandai.

– Po velnių, – suriko praradęs kantrybę Romualdas, – po velnių jūsų prancūziškus tauškalus apie vienuolyną, atvaizdą ir meilę, aš nieko nesuprantu! Klausiu jūsų, ar sutinkate atsisakyti Vandos, ar kausimės? Jei jūs tebedvejojate, manysiu, kad bijote.

– Pone, – šūktelėjo Balani, – jūs mane įžeidinėjate. Aš prancūzas, štai mano atsakymas.

Jis išsitraukė špagą. Romualdas išsitraukė savąją. Kova negalėjo būti ilga ir lygi, nes vienas varžovų turėjo aiškią persvarą, o kitas tik atmušinėjo smūgius. Staiga Balani slystelėjo ant drėgnos žemės, pargriuvo ir griūdamas užšoko ant Romualdo špagos, kuri įdrėskė jam krūtinę.

– Jūs sužeistas? – riktelėjo Romualdas.

– Taip, jūs patenkintas? Vis dar trokštate mano mirties?

– Ne, tikiuosi, pamokos pakaks, kad imtumėte mąstyti blaiviau.

Tą akimirką išdygo nykštukas ir uždusęs ėmė šaukti:

– Bepročiai, infantės sode, beveik jos akivaizdoje. Tada išvydo ant žemės tysantį Balani.

– O dangau, jis sužeistas, galbūt mirtinai? Ar neturėtumėte raudonuoti, – kreipėsi į Romualdą, – kad

kovėtės su jaunuoliu, kuris nemoka valdyti ginklo.

– Kodėl tas nelaimingasis to nepasakė?

– Negi būtumėte patikėjęs? – atkirto Balani.

Tai buvo vienintelis jo priekaištas, bet Romualdą jis pribloškė.

– Bėkite pagalbos, – rėkė Krasovskis, – gal norite, kad jis liktų čia visai nakčiai? Aš pabūsiu su juo.

Romualdas nubėgo, o Balani papasakojo nykštukui, dėl ko susivaidijo su draugu.

– Keisti dalykai, – aiškino, – jis ketino uždrausti man mylėti Vandą, bet tai nepriklauso nei nuo jo, nei nuo manęs. Jokia žmogiška galybė neprivers manęs jos atsisakyti.

Paskui, norėdamas apraminti savo mažąjį draugą nykštuką, pasakė jam, kad žaizda neturėtų būti gili, bet griūdamas išsinarino koją ir dabar jaučia didelius skausmus ir negali atsistoti.

Atbėgo dvaro tarnai su deglais, pakėlė Balani ant rankų ir nunešė į pilį. Priekyje ėjo nykštukas. Iš paskos liūdnas žingsniavo Romualdas, apmąstydamas, kokios bus jo karštakošiško poelgio pasekmės.

Ponia Ljetar buvo savo bute su Vanda ir pasakojo jai apie Balani gimimo paslaptį. Staiga ponia Ljetar išvydo, kaip deglų šviesa nušvietė jos langus. Labai nustebo ir ji, ir Vanda, išvydusios pilną kiemą žmonių, nors tokią valandą ten dažniausiai būdavo tuščia, jau ketino pasiteirauti, bet įbėgusi viena tarnaitė pranešė:

– Parnešė sužeistą prancūzą. Jis kovėsi su ponu kaštelionu.

Ponia Ljetar ir Vanda aiktelėjo. Abi puolė iš kambario ir koridoriuje sutiko nykštuką. Jis joms papasakojo viską, kas nutiko (tas pasakojimas jo jaunajam draugui galėjo suteikti tik garbės) ir net nebandė slėpti, kad nelaimingos kovos netiesioginė kaltininkė yra Vanda.

– Didis Dieve, – šūktelėjo apsipylysi ašaromis Vanda, – kodėl mane ištiko tokia nelaimė?

– Argi buvau neteisi, – kalbėjo ponia Ljetar, – kai sakiau jums, kad mūsų kaštelionas tėra tik nelaimingas breteris?

Balani, apsuptas vis augančios abiejų lyčių ir įvairaus rango smalsuolių minios, buvo paguldytas ant kilimu uždengto stalo ir ten, kaip tikras meilės ir draugystės didvyris, ėmėsi kilniaširdiškai visus įtikinėti, kad griūdamas išsinarino koją ir susižeidė į atsikišusią medžio šaką. Jo pasiaiškinimas ir nykštuko pasakojimas apie buvusią kovą netrukus pasiekė

infantės ausis, tačiau skirtingų versijų būta tiek, kad gerumu garsėjanti princesė nusprendė pati išsiaiškinti, kas nutiko. Ji dar nespėjo nusileisti žemyn, o ponia Ljetar ir Vanda jau pasirodė salėje. Joje Balani, apsuptas žmonių su uždegtais deglais, kurių šviesa dar labiau pabrėžė jo blyškumą, kuo puikiauusiai vaidino patrauklų sužeisto didvyrio vaidmenį. Praeidama pro liūdną nuošalėje stovintį kaštelioną ponia Ljetar įsiutusi pažvelgė į jį. Vanda nusuko akis ir, išvydusi iškruvintus Balani drabužius, riktelėjo:

– Ak, koks siaubas! – ir nualpo ant savo draugės rankų.

Nusiminęs Romualdas Vandos balse tarėsi išgirdęs nuosprendį. Jis pagalvojo, kad dabar jau viskas, kad ji vertina jį kaip žudiką ir jis kelia jai siaubą, kad visi nusistatę prieš jį, ir infantė išsiųs jį toliau nuo savęs, tad reikia paskubėti, kol dar nedavė įsakymo.

Jis pasišalino nepastebėtas, nuskubėjo į arklides, liepė tuoj pat pabalnoti žirgą, įsakė savo žmonėms susiruošti ir kaip žaibas nudūmė namo.

– Nykštukas, ragana, – šūkavo jis, spausdamas žirgo šonus, – mane, be abejo, sugundė piktoji dvasia pakviesti tą prancūzą į mūsų kraštus.

Kol jo varžovas iš atsargumo nutarė sprukti ir skriejo laukais, Balani mėgavosi gražiausiomis gyvenimo akimirkomis. Gražioji Vanda ką tik pademonstravo didžiulį švelnumą, taigi, galėjo įsivaizduoti, kad jį myli. Jis nebebuvo vienišas, neįvertintas, abejingas viskam. Jis buvo laimingasis Balani. Juo ypatingai susidomėjo įžymi princesė.

Infantei sunkiai sekėsi suvesti galus iš nerišlaus ponios Ljetar pasakojimo, tai įsiterpė Balani ir, matydamas greta Vandą bei gerbdamas jos kuklumą, pabandė apsukriai pateisinti infantei Romualdo poelgį. Toks kilnumas galutinai pelnė jam gerosios princesės pagarbą ir sukėlė ponios Ljetar ir net Vandos susižavėjimą.

– Bet kur dingo kaltininkas? – pasiteiravo infantė.

– Tada visi suprato, kad Romualdo čia nėra, ir išsiaiškino, kad jis išvyko.

– Tuo geriau, – tarė infantė, – jis pats save nuteisė.

Pagaliau nutarė perkelti Balani į jo kambarį. Jo sužeidimas buvo labai menkas, tačiau Vanda ir ponia Ljetar nerimavo ir vis siuntinėjo teirautis, kaip jis laikosi, atsigulė tik vidury baltos dienos, kai jau įsitikino, kad ir Balani ramiai miega.

Nubudusi Vanda gavo laišką, kurį nuo kašteliono Tenčynskio jai įteikė Regina. Iš nuostabos

nuskubėjo pas ponią Ljetar ir abi perskaitė štai ką:

„Buvo metas, kai tikėjau, jog jūsų jausmai neprieštarauja jūsų tėvo, pono seniūno Odolinskio, valiai. Jūs žinojote jo ketinimus ir sutikdavote mane geranoriškai, draugiškai, taigi, galėjau tikėti ir viltis, kad vieną dieną jūs išpildysite savo garbingojo tėvo pažadus.“

Ponia Ljetar paslapčia nuo Vandos gūžtelėjo pečiais.

„Šiandien viskas pasikeitė, o vakarykštė diena atvėrė man akis. Jūs laisva, Vanda, atiduokite savo ranką tam mirtingajam, kuriam jau atidavėte savo širdį ir žodį, kuris turėjo priklausyti man. Neprikaištausiu jums dėl nieko ir neįkyrėsiu. Niekada nevarginsiu jūsų. Sudie, būkite laiminga, tai vienintelis palinkėjimas jums nuo Romualdo Tenčynskio.“

– Štai labai galantiškas ir puikiai surašytas laiškas, – ironiškai tarė ponia Ljetar, – bet kas jums, mano vaike, jūs verkiate?

Vienoje rankoje Vanda tebelaikė laišką, o kita stengėsi nubraukti nesulaikomas ašaras.

– Niekada nebūčiau patikėjusi, – kūkčiojo ji, – kad jis gali taip pasielgti. Šitaip palikti mane!

– Mano miela drauge, tai jums įrodymas, kad jis nelabai jus mylėjo. Jums nusišypsojo laimė, kad jis taip lengvai pasidavė. Koks likimas laukė jūsų su tokio būdo žmogumi, su kliautininku ir breteriu!

– Taip, be abejo, – atsiliepė Vanda, – tačiau pažįstu jį nuo vaikystės ir man atrodė, kad jis mane myli. Sutinku su jumis, jis labai lengvai pasidavė.

– Tikrai, mano vaike, manau, kad jūs taip kalbate iš apmaudo.

– Apmaudo, ak, tikrai neturiu ko apmaudauti. Viskas, ko trokštu, kad jis būtų laimingas ir pamirštų mane.

– Šis noras netruks išsipildyti, galite neabejoti. Geriau pamąstykime apie laimę, kuri jūsų laukia sąjungoje su mieluoju Balani. Jūsų laimės pagrindas bus kuo švelniausi jausmai, abipusė pagarba.

– Aš gerbiau ir Romualdą.

– Bet jūs jo nemylite.

– Ne, nes jis nebemyli manęs.

– Susituokusi su Balani, – toliau aiškino ponia Ljetar, – jūs iš tikrųjų būsite laiminga ir nepriklausoma nuo tų chimeriškų turto ir kilmės aplinkybių. Beje, net ir tuo požiūriu jums neteks gailėtis. Savo kilme ir nuopelnais Balani nėra lygių. Mes

(Nukelta į 72 p.)

Bonifaco Vengalio nuotrauka

nežinome, kiek turto jis turi, bet nėra ko abejoti, kad jis solidus, tad jūsų tėvas negalės nieko prikišti ir dėl to. Be to, jis Henriko de Valua brolis, tad Lenkijos karaliaus dvare užims svarbią vietą ir bus tiek turtingas, tiek gerbiamas žmogus.

– Bet mano miela drauge, – įsiterpė Vanda, – jis niekada nevadina Henriko de Valua savo broliu.

– Jūs dar vaikas, jums nevalia visko atskleisti. Tai dar viena šeimos paslaptis.

– Bijau savo tėvo. Jis Romualdą jau laikė savo žentū.

– Aš dėl to visai nebijau, esu pasiruošusi jį įtikinti nesipriešinti savo brangiosios Vandos laimei. Tu žinai, – kalbėjo meiliai glausdama ją prie krūtinės, – kad nuo tada, kai tu atsiradai, negalvojau apie nieką kitą, tik, kad būtum laiminga, nes tu to tikrai nusipelnei.

– Aš visada buvau laiminga su jumis, – švelniai atsiliepė Vanda ir meiliai ją apkabino.

– Dieve mano! – karštai šūktelėjo ponja Ljetar. – Jos švelnumas atlygina man už visus gyvenimo vargus. Vanda, vaikeli mano, pasakyk, pažadėk, kad visada mane mylėsi ir niekada manęs nepaliksi.

– Ak, kaipgi galėčiau palikti tą, kuri atstojo man motiną!

– Vaikeli mano, tu žinai ne viską, – sunkiai atsiduso ponja Ljetar, – bet grįžkime prie tavo tėvo. Bėda ta, kad jis vertina tik turtą. Ką gi, pasinaudosime jo silpnybe. Jūs žinote, kad jūsų motina mirdama patvarkė taip, kad beveik visas jai priklausantis turtas turi atitekti jums, o seniūnas Odolinskis gali naudotis tuo turtu tik iki jūsų vedybų. Jei jūs sirgtumėte liūdesio liga, nuo kurios man pavyko jus išgydyti, tas gausus palikimas visas būtų atitekęs kaštelionui Romualdui. Leiskite tėvui, kol jis gyvas, naudotis savo turtu. Balani pernelyg kilnus ir nesavanaudis, tad neprieštaraus tokiam vaiko atsidavimo ženklui (to buvo veltui tikimasi iš Romualdo), ir galite neabejoti, kad tėvas visiškai nesipriešins jūsų vedyboms su Balani. Beje, ir infantė neslepia savo dėmesio mano jaunajam tėvynainiui, taip pat pritaria tokiui sąjungai, nes ji pranašauja jos vedybas su Anžu kunigaikščiu. Ji tvirtai pasikalbės su jūsų tėvu, taip man pažadėjo.

Ji išėjo palikusi Vandą sunerimusią ir pirmą kartą gyvenime nepatenkintą savimi.

„Kiek visokiausių permainų aplink mane per tokį trumpą laiką, – mąstė Vanda. – Dvikova dėl manęs, kaip paaiškėjo, Romualdas paliko mane visiems laikams. Ką aš jam padariau? Argi nusikaltimas, kad sutikau tą jauną, mielą prancūzą ir norėjau pasimokyti piešti? Ar dėl to reikėjo jį žudyti? Ak, Romualdai, Romualdai, pradedu galvoti, kad jūs blogas žmogus. Ketinote nužudyti Balani ir palikote mane visiems laikams! Taip, – virkavo ji, – dabar jaučiu, kad liūdžiu, vadinas, mylėjau jus, bet nebemyliu. Visiškai pasikliausiu ponios Ljetar patarimais. Ji tvirtina, kad trokšta man tik gero, aš pernelyg jauna, kad susigaudyčiau savo širdies reikaluose ir meilėje.“

Ašarodama ji puolė ant kelių prieš šventosios Mergelės paveikslą, po kuriuo degė lempelė. Ji sudėjo gražias rankas, pakėlė jas į dangų ir garsiai meldėsi: „Dieve mano, nuramink šią pernelyg švelnią ir pernelyg nuvargintą širdį, nenoriu būti našta niekam.“

(Tęsinys kitame numeryje)

*Iš prancūzų į lietuvių kalbą vertė
Virginijus Baranauskas.*

Knygos originalas prancūzų kalba – „Le Nain Politique: Roman historique, par Mme la Ctese de Choiseul-Gouffier, nee Ctese de Tisenhaus“. Ji išleista 1826m. Paryžiuje. Lietuvių kalba skelbiama pirmą kartą.